

Jean Aurel.

La venirea sa la putere, Ion Antonescu si-a precizat concepțiile antisemite și măsurile pe care intentioneaza să le adopte contra evreilor lor:

"Inarmat cu experiența guvernului GOGA", (primul guvern oficial anti-semit din România în care Antonescu îndeplinise funcția de ministru de război) - va înlocui încetul cu încetul (sublinierea în original, J.A.) pe evreii români, începînd cu evreii veniți după 1913 în țară. Numai după înlăturarea acestora va începe substituirea celorlalți care se va face tot "încetul cu încetul". Substituirea se va face cu legionari, care "între timp se vor pregăti". Evreii vor putea trăi în România dar nu vor putea fi beneficiarii resurselor și bogățiilor țării. ¹

La audiență acordată conducătorului evreilor români de atunci Dr. Wilhelm Filderman la 14 Septembrie 1940, cîteva zile după venirea sa la putere, Antonescu la auzul plîngerilor privind acțiunile de jaf și teroare întreprinse de mișcarea legionară contra populației evreiești îl asigură pe Filderman că va pune capăt acestor fapte. Asigurări de acest fel care n-au fost respectate Antonescu le-a dat din cînd în cînd.

"Domnul Filderman este rugat să fie înțelegător și să facă și pe coreligionarii săi din toată țară să înțeleagă că guvernul ANTONESCU nu poate într-o săptămîna de guvernare să facă minuni. A găsit țara anarhizată și ²aruncată în haos în toate direcțiile și pe toate planurile".

După ce caracterizează jaful economic și teroarea fizică instaurate de legionari ca "o săptămîna a entuziasmului romantic" asigură pe Filderman ca "dacă coreligionarii Ds le nu vor sabota pe față și din culise regimul, nici pe plan politic, ³nici pe plan economic, populația evrească nu va avea nimic de suferit".

Scurtă analiză a acestor declarații - program relevă ca conducătorul statului Român în perioada atît de hotărîtoare pentru soarta unei colectivități evreiești, 1940 - 1944 și-a început cariera îmbibat fiind de concepțiile antisemite tradiționale care vedeau în evreu în primul rînd oprimejdie economică ce trebuia înlăturată treptat pentru a face loc elementului românesc. Lipseau însă din bagajul său intelectual concepțiile rasisite germane - total opuse civilizației occidentale al cărui produs se considera atît Antonescu cît și anturajul său nelegionar. Trebuie subliniat totuși că în cursul celor patru ani de guvernare Antonescu și-a însușit în parte aceste concepții fără însă a se indentifica

complet cu ele pe o perioada însemnata de timp.

În ceea ce privește alianța României cu Italia fascistă și Germania nazistă, Antonescu considera acest pas ca o necesitate rezultând din situația tragică în care a fost aruncată România după ultimatumul sovietic ce s-a soldat cu pierderea Basarabiei și a Bucovinei de Nord ducând apoi la cedarea Transilvaniei de Nord din cauza pretențiilor revizioniste maghiare și a dictatului de la Viena și mai ales în urma presiunilor militare sovietice la noua graniță de la Prut, ocuparea cu forța a două ostroave pe Dunăre și teama ca pînă la urmă aceste presiuni combinate vor duce la pierderea totală a independenței, la împărțirea României și la subjugarea poporului român.

"Voi merge cu Axa, fiindcă interesele noastre politice și economice co incid, fiindcă pentru securitatea noastră nu există posibilitate de a ne separa de Italia și de Germania (sublinierea mea, J.A.)

și fiindcă România nu intră în sfera economică anglo-franceză " 4

De remarcat ca la acea dată nu numai influența economică anglo-franceză era cu desăvârșire înlăturată, dar, după înfrîngerea și ocuparea Franței și alungarea corpului expeditionar britanic de pe continent ^{Chiar} influența lor politică sau militară era nulă.

Din nou, lipseau din declarațiile sale și mai târziu a principalilor săi adjuncți acele asigurări privind comunitatea de concepții și ideologie cu Germania nazistă, cu principiile care o călăuzesc în planurile sale de viitor și în special cu ideile privind superioritatea unor rase și inferioritatea altora și tot ce rezulta de pe urma unor astfel de concepții. Un exemplu concludent al deosebirilor ideologice dintre cele două țări aliante în cursul celui de-al doilea război mondial îl constituie atitudinea față de Polonia și poporul său. România, în nici o fază a perioadei 1939-1944 n-a considerat și n-a recunoscut invadarea și împărțirea Poloniei între Germania și U.R.S.S. ca un eveniment pozitiv și just din punct de vedere al dreptului internațional, acordînd ospitalitate guvernului polonez în exil și a mii de refugiați în ciuda presiunilor și amenințărilor naziste. România oficială și toate cercurile intelectuale românești n-au acceptat și n-au adoptat nici una dintre concepțiile naziste privind așa zisa inferioritate rasială a polonezilor nejustificînd astfel măsurile de represiune împotriva acestui popor. Mai mult: soarta tragică a polonezilor

si a altor popoare era considerată de Antonescu însusi ca un exemplu de nenorocirile care s-ar putea abate asupra poporului român, dacă conducătorii săi nu vor ști să manevreze cu atenție politica externă a țării în situația creată de hegemonia nazistă în întreaga Europă:

"Germania are nevoie de petrolul și de grâul nostru. Astăzi vin Domnul Clodius și Dl Neubacher (consilieri economici germani, J.A.) negociază cu noi și primesc condițiile noastre. Mîine ne va lua și petrolul și grâul cum le-a luat peste tot, cu pumnul. Tot ce producem pe ogoare și în industrie va fi pentru ei. Aurul va fi ridicat, petrolul, bogățiile armamentului, tineretul de asemenea. Ardealul de sud dat ungurilor și poate Dobrogea bulgarilor. Iată perspectiva." 6 ✓

X x X

Spre deosebire de aceste concepții, singurul partid român care adoptat ideile rasiste antisemite, Garda de Fier, a cerut (și a acționat) pe plan intern o politică fermă antievrească iar pe plan extern o totală subjugare a intereselor politice românești celor ale Germaniei naziste. În cursul scurtei guvernări legionare, Septembrie 1940 - Ianuarie 1941, conducătorii legionari s-au opus direct, în vorba și în fapte, soluțiilor antisemite ale guvernului Antonescu propagînd propria lor concepție cunoscută după numele co-autoriilor săi, "concepția Brăileanu - Iascinski". Ministrul legionar Brăileanu a luat în public o atitudine potrivnică teoriei expusă de Ion Antonescu în ziarul italian "STAMPA" calificînd-o ca fiind "din secolul trecut" :

"rețetele acestea că romanul trebuie să se pregatească în Țară proprie pentru comerț și numai după aceea să pretindă să înlocuiască treptat, treptat (sublinierea în original, J.A.) pe jidani, căci astfel viața economică s-ar tulbura(.....) - toate aceste perceptive sunt din secolul trecut"... 7 6

Concepția Brăileanu - Iascinski în problema evreiască nu era cu nimic originală ci constituia o reflecție a concepțiilor naziste de la acea dată fiind împrumutată de la ei. Scurta guvernare

legionara a avut ca rezultat aplicarea în grabă a tuturor măsurilor antisemite ale guvernului german depășind în unele sfere măsurile luate chiar de Germania, Italia, sau Ungaria. Evreii au fost excluși din învățământul de Stat de toate gradele, din școlile profesionale, din funcțiile publice și din unele profesii libere. Medicii au fost constrinși să trateze numai pacienți evrei, avocații au fost excluși în cea mai mare parte din Barou, la fel artiștii, ziariștii, experții contabili, etc. Patronii din numeroase ramuri ale comerțului și industriei au fost siliți prin lege să lichideze, s-a interzis comerțul evreesc la sate, comerțul cu produsele monopolului la orașe, cinematografele, imprimeriile, editurile, ziarele, instalatorii, remizierii, agenții de bursă, farmaciștii, măcelarii cu ridicata, vămuitoarii, antreprenorii, întreprinderile de turism, comerțul cu cereale, comerțul ambulant, etc. Au fost confiscate bunurile rurale, inventarul viu și mort, recoltele noi și vechi, vasele de transport, pădurile, morile țărănești și comerciale, fabricile de spirt, industriile forestiere, etc. S-au reziliat contractele de închiriere ale Statului și Bisericii Ortodoxe cu evreii ca și contractele de furnituri.

Intr-un memoriu adresat Președintelui consiliului de ministri la 2 Ianuarie 1941, Președintele Federațiilor de Comunități Evreiești (FUCE) din România, arată că în trei luni de guvernare legionara s-au răpit evreilor români "mai multe drepturi decât a răpit evreilor germani" national-socialismul în opt ani. (sublinierea în original, J.A.)

"Nici morții nu mai au odihnă deși botezați. Pentru că au fost evrei Primăria Capitalei cere să-i desgropăm și să-i îngropăm în cimitirul nostru" 87

Pentru populația evreească regimul legionar de jaf și de taroare a culminat cu p.ogromul de la București în zilele încercării de lovitură de Stat de la 21 - 23 Ianuarie, care s-a soldat cu sute de victime evreiești și cu un număr mai mare de victime românești.

Însă, specificul situației create în România - o realitate nemaiîntâlnită în țările aliate sau satelite ale Germaniei naziste este că partidul nazist local, singurul care împărțasea, sprijinea și răspîndea pe plan ideologic concepțiile rasiste ale

scotindu-i treptat din masina antisemită coruptă româna de stoarcere de averi, locuințe și bani, muncă obligatorie și taxe militare și aruncându-i în fața primejdiei unui nou plan necunoscut atunci de regimul dictatorial roman - acel al "soluției finale". Până la venirea lui SS. Hauptsturmführer Gustav Richter, Beizater für Juden und Arianisierungsfragen (Consilier pentru probleme Evreiești și de Arianizare) singurul organ guvernamental care avea în sarcina să realizeze politica antisemită era Subsecretariatul de Stat al Românizării, Colonizării și Inventarului în fruntea căruia se afla generalul (de origine germană) Zwiidenek. La 3 Mai s-a înființat pe lângă acest subsecretariat Centrul Național de Românizare "cu scopul românizării bunurilor intrate în patrimoniul Statului și a vieții economice." (art. 1) Decretul lege nr. 1216). C.N.R.-ul era prin însăși definiția sa un organ de administrare, conducere, distribuție și lichidare a bunurilor intrate în patrimoniul Statului precum și de românizare a vieții comerciale și industriale. (idem art. 2) Deci, tendința antisemită a regimului fascizant antonescian oricât de dură și nedreaptă era față de populația evrească se încadra în crezul politic al șefului său de "repunerea nației noastre în drepturile ei naționale" 10 intelegînd prin aceasta jefuirea pe cale legală a populației evreiești de mijloacele sale de existență, alungarea din propriile locuințe, exploatarea fără plată a forței de muncă evreiești și pauperizarea ei prin taxe și impozite exorbitante.

La 12 Mai 1941 la o convorbire între Richter și Zwiidenek din inițiativa primului s-a ajuns la o înțelegere: În raportul său de la 16 Mai 1941 către superiorul său direct von Killinger, ambasadorul Germaniei în București Richter îl anunța pe acesta de primele sale succese: (11)

1. Toate proiectele de lege care cad (în sarcina) Subsecretariatului pentru românizare îmi vor fi predate mie pentru aviz înainte de a fi prezentate șefului Statului Antonescu (subliniera mea, J.A.)
2. Publicarea unei legi privind dizolvarea tuturor organizațiilor politice evreiești, asociațiilor și uniunii cu excepția comunităților religioase evreiești; blocarea conturilor (de bancă) și oprirea averilor acestor organizațiuni, interzicere totală a activității

(lor) si interzicerea continuarii(activitatii) ilegale sau camuflate. Transferarea averilor (bunurilor) amintite catre noianfiintata Centrala a Evreilor sub punctul trei.

3. Infiintarea unei Centrale Evreesti cu un caracter legal public ca o unica reprezentanță autorizantă a intereselor evreimeii din Romania, in fața autorităților publice. Constituirea, sarcinile si activitatea acestui for evreesc central vor fi stabilite printr-un statut special de organizare.
4. Sezisarea averilor evreesti, obligația de a declara averile evreesti
5. Constituirea unui fond de evacuare(12), un anumit procent (20 - 25%) din suma totala fixata pentru lichidarea unei întreprinderievreesti de catre Subsecretariatul de Stat pentru Romanizare (va fi) vărsată acestui fond de emigrare. Fondul de emigrare constituie fondul financiar pentru a finanța viitoarea evacuare a Evreilor din Romania.

La 13 Mai 1941 Richter completeaza planul sau de activitate cu vizitarea Institutului Central se Statistica unde are o convorbire de lucru reușită cu, Adjunctul Directoratului Dr. Golopentia si Dr. Vlăd" pentru acăpăta informații generale despre datele statistice existente la Institutul Central de Statistica privind iudaismul din Romania. "Pe baza necesamintului întreprins in Romania la 6.4.1941 am facut propunerea sa se inceapa cu formularele(de necesaman) predate de evrei intru-cat Subsecretariatul pentru Romanizare are absolută nevoie de aceste rezultate ca material de lucru." Iata deci planul de lucru in Romania al specialistului nazist "in probleme evreesti" asa cum a fost raportat in scris de el însuși. Acționind asfel, Richter nu facea decit sa puna in aplicare "Directivale pentru tratarea problemei evreesti" (soluția Finală) asa cum a fost conceputa in Berlin cu puțin inainte de invazia Uniunii Sovietice si care prevedea ațitarea populatiei locale contra evrșilor, tolerarea actelor de violență contra lor, stabilirea noțiunii de "evreu" (punctul2) Punctul trei al Directivelor contine urmatorul pasaj: "Unul din primele scopuri ale masurilor germane trebui s-o constituie izolarea forțata a evreimii de restul populatiei." In acest scop se prevede intruducerea unui semn galben care va fi purtat in mod obligatoriu de fiecare evreu., obligația de recenzare a evreilor

restingerea libertatii lor de miscare- toate aceste masuri in scopul izolarii lor in ghetouri. si a folosirii fortei de munca evreesti. Concomitent cu aceste masuri trebuia sa se puna capat influentei evreesti asupra populatiei locale (ruse) pe plan politic, economic, cultural si social. Orice abatere a evreilor de la masurile preconizate, trebuie pedepsita cu moartea. Scopul final al tuturor acestor masuri il constituie "solutia finala" una din expresiile cod in jargonul nazist care insemna omorirea evreilor in intreaga Europa. De aici incolo, Richter avea sa vegheze ca Romania sa actioneze conform planului sau de lucru pregatit in lumina "Directivelor" de la Berlin.

Recenzarea populatiei evreesti avusesa loc inainte de sosirea sa, insa deja cu sprijin german. La 6 aprilie 1941 a avut loc in intreaga Romania, un recensamant general pentru a stabili numarul populatiei dupa caderile si anexarile teritoriale. In acest scop a fost invitat ca "observator strain" prof. Bürgedorfer, directorul Institutului de Statistica a Bavariei a carui misiune consta si in stabilirea precisa a numarului evreilor¹⁴. Acest subiect preocupase generatiile de antisemiti care vanturau cifre fantastice privind existenta unei populatii evreesti de circa un milion - un milion si jumatate de evrei care ar fi "invadat" Romania. Rezultatele recensamintului au constituit o surpriza atat pentru ramani cat si pentru nazisti:

" Populatia de origina etnica evreeasca se cifreaza la 302.090 suflete, fara evreii din serviciile armate. Cifra aceasta stabilita in imprejurarile actuale cu totul potrivnice oricarei evaziuni a evreilor si oricarei insusiri de nationalitate straina, confirma cifra de 759.930 stabilita prin Recensamintul din 1930 din Romania Mare si de 328.931 de pe teritoriul actual al Romaniei".

Astfel scria presa romana la 14 iunie 1941. Unele ziare, ca de exemplu Universul de 15 iunie 1941 subliniau ca numarul evreilor in 1941 confirma si oalta cifra mult critica la timpul sau de presa antisemita si nationalistă. In 1900 o statistica oficiala pregatita de directorul de atunci al Institutului de Statistica, Leonida Colescu "al carui, origine il face sa nu fie banuit de ...

antisemitism ", România Mica , adica Regatul avea 269.015 evrei.¹⁶
Acelas ziar Universul ca si de altfel multi antisemiti roâmi
se întrebau nedumeriți prinsi în propriile lor fantezii dacă:

" Sporul de teritorii rămas azi, înmultirea fireasca a
elementului mozaic, cei veniți de pe alte meleaguri în
acești 40 de ani, totul să nu reprezinte decât cifra de
33.075 de evrei ?" ¹⁷

Izbucnirea războiului contra Uniunii Sovietice a însemnat pentru
evreii români un nou val de masuri care depășea în intensitate
toate suferințele de pînă atunci. Credincios crezului sau antisemit,
Ion Antonescu a ordonat la 21 Iulie 1941 , evacuarea evreilor din
satele dintre Siret si Prut,¹⁸ măsura care s-a extins cuprinzînd
toate zonele rurale din România. 40.000 de evrei au fost alungați
din locuințele si ocupațiile lor sărăcind peste noapte, închisi
in lagărele din Oltenia sau înghesuiți în localurile publice
evrești din orase neresedinta de județ. Măsura n-a fost luată
la cererea nemților ci constituia un prilej de îndeplinire a unui
vechi vis cuzist: " alungarea evreilor de la sate",¹⁹ pornind de
la premiza ca evreii "otrăvesc" sufletul țaranului. Insa cele
mai grave repercursiuni ale colaborării militare romano-germane
le-au avut de suferit evreii din Basarabia si Bucovina de Nord
Zeci de mii dintre ei un fost împușcati si alte zeci de mii de-
portati în marele centru de exterminare cunoscut sub numele de
Transnistria.

In Regat si in Transilvania de Sud planurile germane
nu puteau fi realizate fara consimțămîntul guvernului de la
București. Intre cele două guverne existau deosebiri de vederi
care rezultau dintr-o concepție profund diferita a scopurilor
de război si felului cum cele două țări vedeau E'ropa de după
război. In timp ce românii erau îngrijorati de viitorul Basarabiei
si Bucovinei si de teama de a nu fi din nou amenințati de la Răsărit
subliniind rădăcinile crestine si occidentale ale Tării, nazistii
doreau o Europa eliberată de bolșevism si iudeo-plutocratism
si stăpînită de ei. Ceeace ingrijora in special pe Români erau
acele asigurări oficiale în care , după oficialitățile naziste
subliniau ca vor respecta "suveranitatea , libertatea si auto-

determinarea" statelor aliate, desi întreaga istorie a Reichului nazist contrazicea această teză- vorbeau despre "locul pe care îl merită fiecare popor mic" și aceasta chiar la București.

"Pactul tripartit spunea ministrul nazist Paul Schmidt la București este o legatura între popoare și are scopul de a realiza o federatie. Scopul ei nu stă în afară ci tocmai în comunitatea de muncă și în diviziunea muncii (sublinierea mea, J.A.) conform intereselor fiecarui individ și ale comunității însăși".²⁰

O diviziune a muncii însemna că românii le-ar fi revenit în Europa de după război rolul de grănar, forță de muncă ieftină și carne de tun pentru nemții bogățiile lor naturale fiind exploatate în folosul altora. Istoria României de până atunci confirma temerile elitei conducătoare a țării. În același timp la Berlin sigur de victoria finală a Reichului, Hitler pregătea planuri de viitor în care România nu-i revenea rolul de partener al Germaniei ci tocmai acel rol de "diviziune a muncii". Nutrind desconsiderare pentru poporul român și elitele sale conducătoare din trecut și din prezent cu excepția lui Antonescu, Hitler în "converbirile sale în jurul mesei" de fapt monologuri dezvăluia planurile sale de viitor față de estul Europei de după război care urma să fie legată cu o autostradă cu Berlinul care să usu-reze penetrația nazistă:

"Trebuie să plecăm de la idea că aceste popoare n-au altă datorie decât de a ne servi pe plan economic. Efortul nostru trebuie deci să consistă în a scoate de pe teritoriile pe care le ocupă tot ceea ce poate fi extras. Pentru a le obliga să ne livreze produsele lor agricole, să lucreze în minele și în uzinele noastre de armament îi vom momi deschizând aproape în orice loc magazine de vânzare în care vor putea să-și procure produsele semi-industriale de care au nevoie"

Desigur in momentul in care facea aceste reflecții colonialiste se subînțelegea că vorbește de polonezi, cehi, ruși, ucraineni, Insa faptul ca românii nu erau cotați la Berlin ca o națiune ariana si mai târziu exemplul Italiei din toamna anului 1943, arată că trecerea de la o categorie la alta putea fi rapida. Mulți la Berlin și la Budapesta s-ar fi bucurat sa treacă și pe români in categoria de popor "estic" avînd in vedere bogățiile sale naturale, petrolul, grînele, metalele pretioase, forța de muncă si poziția strategică a țării. Insa chiar aliat, in vara anului 1942, cînd se afla in culmea puterii sale, Hitler a dezvăluit apropiatilor să unul diș planurile la care nu era dispus să renunțe în ciuda alianței, dealtfel neformală, cu România.

" Ceea ce este sigur , in orice caz, este că nimic nu poate să ne determine sa renunțăm la Porțile de fier. Dunărea este cale, care conduce spre inima continentului și de aceea într-o Europă unificată de noi, Dunarea trebuie considerată drept un fluviu german (...) In ceea ce privește problemele dunărene, generația noastră trebuie sa aibă grijă ca problemele de drept sa nu fie rezolvate toate de tratate de pace. Un sef de stat constient de responsabilitățile sale trebuie să lase moștenire succesorului său un sertar plin cu revindecări mai mult sau mai puțin valabile care ar putea servi la timpul potrivit drept pretexte sacre".²²

Daca ținem cont de faptul ca Austria era anexată , Iugoslavia invadată si Ungaria aliată apropiata rămăneau doar România și Bulgaria riverane ale Dunarii care intrau în planurile lui Hitler...

x X x

Vara anului 1942, atît de hotar toare pentru soarta evreilor români a coincis cu răbufnirea conflictului român - maghiar pe tema Transilvaniei si numai pe această temă.

Acest conflict nu se rezuma numai la o dispută asupra unui teritoriu ci avea complicații de ordin cultural si chiar rasial făcînd pe români să simte pe propria lor piele gustul amar al clasificărilor rasiste germane. Ambele țări se străduiau sa cîştige atenția si bunăvointa lui Hitler si a altor demnitari nazisti pentru o revizuire a Dictatului de la Viena, ungurii urmăriînd anexarea unei părți mai mari din Transilvania sau măcar o nouă consființire a Dictatului. Se poate spune că întreaga politică externă a României în vara și în toamna anului 1942 era absorbită - înafară de grija războiului - de grija pentru viitorul Transilvaniei. Antonescu dorea transformarea promisiuniilor vagi pe care le primise de la Hitler în fapte. Inșă, în timp ce diplomația română sublinia nedreptatea făcută României scotînd în evidență soarta amară a populației majoritare române din Transilvania cedată, subliniind efortul si sacrificiile românești în razboiul din răsărit - diplomația maghiară puna accent pe considerente de ordin rasist. Presa de Budapesta descria poporul român ca un popor inferior "de țigani",²³ care nu merită nici măcar forma de stat pe care o are. În iunie 1942 diplomația maghiară se străduia să obțină de la Hitler libertate de acțiune contra românilor si sînt interesante în acest sens motivele învocate de primul ministru maghiar într-o convorbire cu Hitler:

"Kallay , noul ministru al Ungariei, mi-a predat doua mici doleanțe ale Regentului Horthy - ca bunul Dumnezeu si eu însumi să jucăm rolul de simplii spectatori în cazul în care Ungurii s-ar încăiera cu Români. Din punctul de vedere al ungurilor, după părerea lui Kallay, nu ar fi vorba decît de un conflict cu Asia. Pentru ei frontiera între Asia și Europa s-a stabilit la locul unde inceteaza dominația bisericii ortodoxe. Numai teritoriile de dincolo de aceasta frontieră ar fi luat parte la (crearea) civilizației europene (...) Mai mult, Kallay afirmă ca Tissa prezintă pentru unguri ceea ce Rînul înseamna pentru germani. La fel cum Rînul

este un fluviu german , Tissa este un fluviu mahiar si nu traseul unei frontiere. " 24

Pregatiri românești de deportare

Pîna în Ianuarie 1942 poziția guvernului român în legătura cu acceptarea ideii deportării întregii populații evreiești din România era neclară. Pe deoparte ministerul de externe german era mulțumit de măsurile antisemite luate de guvernul de la București, iar pe de altă parte aceste măsuri nu erau suficiente pentru o organizare eficientă a deportărilor. Lipseau elementele absolut necesare după concepția nazistă pentru reușita operațiunii: o conducere evrească după modelul celor impuse de nazisti în țările ocupate care să execute fără crâncen toate ordinele germane (în Polonia, Germania, Slovacia, Lituania , etc. purta numele de "Judenrat" , Sfat Evreesc. În România Richter propusese numele de "Judenzentrale" , Centrala Evrească.); concentrarea evreilor români în gheto-uri; portul obligatoriu al semnelor galbene; consimțămîntul clar și neechivoc al guvernului român pentru deportare.

Măsurile luate de români erau considerate de nazisti drept pozitive dar insuficiente și neorganizate. Astfel în toamna anului 1941 în unele orașe din Moldova evreii între 18 și 60 de ani se aflau închiși în lagăre de luni de zile. În Muntenia o parte din evreii din orașele mici erau evacuați și închiși în tabere provizorii. În Dobrogea autoritățile locale înființaseră trei lagăre - Osmancea, Mereni

si Ciobănița unde era închisă întreaga populație evreească a orașului Constanța. Supraviețuitorii "trenurilor morții" continuau să fie închisi la Călărași - Ialomița etc. Cea mai mare parte dintre bărbații închisi și în unele cazuri si femeile erau supuși muncii obligatorii. Lagărele de concentrare înființate în Bucovina de Nord cuprindeau în Septembrie - Octombrie 1941 întreaga populație evreească care ramasese în viață după primul val de asasinate. Supraviețuitorii din Basarabia erau strânși la acea dată în lagare si ghetouri improvizate. În Regat comunitățile neevacuate, de obicei cele din marile orase fuseseră obligate să predă un număr de ostateci evrei care la 13 octombrie " se află si astăzi în această situație " adică arestați au internați în lagare.²⁵ Nu este de mirare ca Ambasadorul german von Killinger se declara mulțumit de măsurile românești anunțând superiorii săi la 1 septembrie 1941 ca vice-premierul Mihai Antonescu a cerut de câteva ori rechemarea "consilierului Richter intrucît "atașează o mare importanță misiunii sale".²⁶

Fără sa-i anunțe pe nemți la începutul lunii septembrie 1941 Ioș Antonescu de care depindea în ultima instanță viața evreilor a luat hotărîrea să desparta soarta evreilor din Basarabia, Bucovina, Transilvania de Sud de soarta evreilor din vechiul Regat. La o audiență acordată lui Filderman și arhitectului Clejan (care-i construiseră fără plată vila de la Predeal) la 8 septembrie 1941 , Antonescu după ce a luat hotărîrea să anuleze purtarea semnului galben, înainte de terminarea convorbirii și pe neașteptate aminteste celor doi:

" cele spuse cu alte prilejuri, că distinge pe evrei regăteni si că în intenția sa este ca aceștia să aiba o situație privilegiată" ²⁷

Nu se știe ce l-a determinat pe dictator să ia o astfel de hotărîre însa din acel moment lucrurile încep să se clarifice . Evreii din Basarabia si Bucovina sînt departați în ciuda tuturor eforturilor depuse de conducerea evreească de a opri deportarea sau cel puțin de a o amîna. Lagărele de evrei controlate de Ministerul de Interne sînt deființate cu excepția lagărilor de la Tîrgu Jiu si Teis.

(Dîmbovîta). Conducerea laşărilor a fost încredinţată cercurilor de recrutare care au păstrat o parte dintre internaţii evrei pentru munca forţată.²⁸ Ministerul de Interne emite în Octombrie 1941 un îordin privînd arestarea si deportarea din Vechiul Regat si din Transilvania de Sud întuturilor evreilor originari din Basarabia si Bucovina.²⁹ Ministrul de Interne, generalul Dumitru Popescu, pe care Filderman încerca sa-l convingă să oprească deportările din Basarabia si Bucovina declară cu sinceritate că :

"regretă, dar dacă ar fi fost în puterea sa n-ar fi autorizat deportarea, dar că puterea sa se opreşte la frontierele de la 1940".³⁰

Devenea din ce in ce mai clar că cu încurajarea nemţilor, Antonescu încerca să rezolve problema evreească "în felul său",³¹ cum se exprima ambasadorul Statelor Unite într-unul din rapoartele sale către Departamentul de Stat în noiembrie 1941. Pentru o mai bună înţelegere a situaţiei trebuie amintit că asupra lui Antonescu şi a principalelor executanţi ai politicii sale antisemite se exercitau numeroase presiuni în favoarea si în contra evreilor. Presa antisemită care se bucura de sprijinul Ambasadei germane de tipul Poruncii Vremii cerea cu glas tare dictatorului sa nu se oprească la mijlocul drumului;

"evreimea s-a prăbuşit fără strălucire şi nu mai este în prezent decît un stîrv pe care trebuie să-l evacuăm cît mai iute. Dar noi nu ne putem înduioşa. Noi nu sintem făcuţi să mîngîiem tristeţile evreimii. Noi raspundem la ură cu ură. Ţara se vrăa dezinfectată."³²

Temîndu-se parcă că dictatorul nu va ţine piept presiunilor cercurilor de ~~monite~~ româneşti în favoarea evreilor, Porunca Vremii din paginile căreia vorbeau nu numai antisemiştii înrăiţi si si cercurile germane de la Bucureşti sfătuia pe evreii la 11 noiembrie 1941 sa lichideze:

"Nu mai recurgeţi la subrefugii, nu vă mai cramponaţi de situaţii definitiv pierdute! Desprindeţi din zbuciumul clipelor de azi realităţile si linia intereselor voastre care

vă ordonă : lichidați liniștiți la lumina zilei afacerile voastre". 33

Dar nu numai presa identificată drept antisemita cerea rezolvarea problemei evreesti după modelul nazist . Problema viitorului evreilor părea definitiv rezolvată . Fără să cunoască ezitarile lui Antonescu "Unirea" anunța într-un articol de fond la 30 octombrie că:

"Problema evreească a intrat în faza rezolvării ei definitive și nimeni pe lume și nici o minune n-o mai poate împiedica ! Nu atârna decât de ivirea posibilităților necesare pentru ca normele de lichidare să fie puse imediat în aplicare".

Se poate afirma însă pe baza unor documente inedite ca în tot cursul acestei perioade, septembrie- decembrie 1941 , Antonescu ducea o politica dublă în problema evreilor din vechiul Regat, legând aceasta problema de soarta Transilvaniei de Nord.

Pe de o parte cei doi, Antonescu păreau ferm decisi să accepte sfaturile " specialistului" în probleme evreesti, iar pe de altă parte începuse să realizeze încă în această fază timpurie a războiului că Germania va pierde în ultimă instanță războiul. La trei noiembrie 1941 ziarele publicau răspunsul marelui la scrisoarea profesorului Găvănescu care " cunoscând îndărătnicia nativă a egoismului iudaic agresiv" îl felicita pe conducător ca a lovit în evrei cu "vechiul buzdugan românesc".

Antonescu l-a asigurat pe profesor că :

" nimeni și nimic nu mă va putea împiedica, atîta timp cît voi trăi, de a împlini opera de purificare" 37

Ambasadorului Spaniei care îi ceruse să modereze măsurile antisemite Antonescu îi declara ca " acum e război și-i un moment prielnic pentru a rezolva problema evreească odată pentru totdeauna." 38 În același timp însă guvernul antonescian trebuia să facă față unui șir de proteste și intervenții în favoarea evreilor români! Președintele P.N.L. , Iuliu Maniu a intervenit de trei ori "de două ori prin unul din principalii săi adjuncți, Lupu, și o dată prin George Brătianu(...) protestînd în fața marelui Antonescu

contra tratamentului aplicat evreilor exprimind groaza si dezgustul său si al partidului de atitudinea guvernului față de acești, oameni nenorociți". Generalul, a relatat Maniu secretarului legatiei Statelor Unite, referindu-se la politica lui Antonescu față de evrei "a șarit de pe fix". 36
Spania dar mai ales Statele Unite au protestat contra atrocitatilor antievreesti. Ambasadorul Statelor Unite Franklin Mott Gunther raporta la 4 noiembrie:

" Am atras atenția permanent si persistent celor mai de seamă autorități românești reacția inevitabilă a guvernului meu si a poporului american față de un astfel de tratament inuman si chiar ucideri nelegiuite de oameni nevinovați si lipsiți de apărare descriind pe larg atrocitățile comise contra evreilor din România. Observațiile mele au trezit la mareșalul Antonescu si la premierul ad interim Mihai Antonescu manifestări de regret pentru excesele din trecut comise "din greșeala" sau de "elemente iresponsabile" si (promisiuni) de moderație în viitor. (...) Programul de exterminare sistematică continuă totuși si nu văd vreo speranță pentru evreii români atîta timp cît actual regim controlat de germani ramîne la putere." 37

Presa germană urmarea cu atenție contactele româno-americane in problema evreească si încerca să încurajeze guvernul de la București să respingă intervențiile americane, răspîndind printre altele zvonuri despre existența unui fond special de care ambasada S.U.A se folosește pentru a duce o campanie anti-românească. 38
Ambasada franceza (Vichy) la București raporta la 28 Octombrie 1941 că impresia lasată de presa romanească sau de declarații oficiale nu trebuie să induca in eroare :

"Românii care au păstrat o anumită independență de gîndire, ca industriașii si cercurile de

afaceri condamnă cu tărie această campanie și caracterul cinic al măsurilor descrise. Ei sînt îngrijorați în special de efectele pe care le-ar putea avea asupra vieții economice a țării în special asupra regiunilor recucerite (....) În sfîrșit ei văd deasemeni pericolul pe care aceste persecuții care capătă aspectul unui adevărat pogrom, ar putea să le aibă pentru cauza română atunci cînd vor fi cunoscute în străinătate, încă o dată ei compară atitudinea guvernului lor cu cea a guvernului maghiar, pe care o apreciază pe drept mai umană și în consecință mai prudentă." 32

Temîndu-se că guvernul ar putea ceda presiunilor și reveni la principiile de ospitalitate ale poporului, ziarul "Opinia Capitalei" din 15 Noiembrie avertiză ca umanismul "a permis acestui popor răătăcitor să se stabilească (....) Astăzi poporul evreu plînge și face apel la conștiința creștină dar e pre tirziu." 33 Ziarul ca de altfel toți cei ce sprijineau alianța cu Germania nazistă erau speriați ca "filosemitii noștri", adică cercurile care cereau încetarea pregătirilor de deportare ar putea determina guvernul să-și schimbe politica. Nu este de mirare că într-o astfel de atmosferă necunoscînd adevăratele intenții ale guvernului, Fildeman, într-o convorbire cu secretarul legatiei americane, Benton, spunea că :

"a primit asigurări de la mareșalul Antonescu că evreii din Transilvania și Vechiul Regat nu vor fi deportați dar și-a exprimat temerile sale personale ca mîna mareșalului ar putea fi forțată în această privință și, așa cum mulți evrei se tem, evacuări similare (cu cele din Basarabia, Bucovina și județul Dorohoi, Nota autorului J.A.) vor fi luate împotriva tuturor evreilor țării." 34

În încheierea acestui capitol se poate spune că pînă la sfîrșitul anului 1941 guvernul român în ciuda promisiunilor și a presiunilor naziste n-a inițiat măsurile necesare pentru organizarea deportării evreilor din România propriu-zisă cu excepția Basarabiei, Bucovinei și a județului Dorohoi.

afaceri condamnă cu tărie această campanie și caracterul cinic al măsurilor descrise. Ei sînt îngrijorați în special de efectele pe care le-ar putea avea asupra vieții economice a țării în special asupra regiunilor recucerite (....) În sfîrșit ei văd deasemeni pericolul pe care aceste persecuții care capătă aspectul unui adevărat pogrom, ar putea să le aibă pentru cauza română atunci cînd vor fi cunoscute în străinătate, încă o dată ei compară atitudinea guvernului lor cu cea a guvernului maghiar, pe care o apreciază pe drept mai umană și în consecință mai prudentă." 39

Temîndu-se că guvernul ar putea ceda presiunilor și reveni la principiile de ospitalitate ale poporului, ziarul "Opinia Capitalei" din 15 Noiembrie avertiză ca umanismul "a permis acestui popor rădăcitor să se stabilească (....) Astăzi poporul evreu plînge și face apel la conștiința creștină dar e pre tirziu." 40 Ziarul ca de altfel toți cei ce sprijineau alianța cu Germania nazistă erau speriați ca "filosemitii noștri", adică cercurile care cereau încetarea pregătirilor de deportare ar putea determina guvernul să-și schimbe politica. Nu este de mirare că într-o astfel de atmosferă necunoscînd adevăratele intenții ale guvernului, Fildeman, într-o convorbire cu secretarul legatiei americane Benton, spunea că :

"a primit asigurări de la mareșalul Antonescu că evreii din Transilvania și Vechiul Regat nu vor fi deportați dar și-a exprimat temerile sale personale ca mîna mareșalului ar putea fi forțată în această privință și, așa cum mulți evrei se tem, evacuări similare (cu cele din Basarabia, Bucovina și județul Dorohoi, Nota autorului J.A.) vor fi luate împotriva tuturor evreilor țării." 41

În încheierea acestui capitol se poate spune că pînă la sfîrșitul anului 1941 guvernul român în ciuda promisiunilor și a presiunilor naziste n-a inițiat măsurile necesare pentru organizarea deportării evreilor din România propriu-zisă cu excepția Basarabiei, Bucovinei și a județului Dorohoi.

Presiuni germane pentru deportarea evreilor

Concomitent cu interventiile unor cercuri românești și a unor guverne străine în favoarea evreilor, guvernul român trebuia să facă față unor neîncetate presiuni germane, din partea Ministerului de Externe nazist, Legatiei germane, organizațiilor naziste ale nemților din Transilvania, presei germane, serviciilor secrete germane, prin oamenii lor de legătură, etc. Înainte însă de a trece în revistă rezultatele acestor presiuni trebuie subliniat faptul, așa cum s-a subliniat înainte, că Ion Antonescu încă în această fază timpurie a războiului când înaintarea germană pe teritoriul Uniunii Sovietice părea de neoprit ajunsese la concluzia că naziștii vor pierde în cel din urmă războiul. Un raport al ambasadei americane la București indica la 15 noiembrie 1941 că mareșalul a făcut aceste reflecții într-o convorbire cu unul din intimii săi, se pare, așa cum reiese din raport, unul din membrii marcanti ai partidului National-Tărănist și specialist în probleme economice :

"Maresalul a indicat în mod clar că știe că pînă la urmă Germania va pierde războiul dar ca era obligat să continue colaborarea cu această țară și să speră în bine cu atît mai mult cu cît nu are altă cale deschisă(...) Situația economică a României e din ce în ce mai rea ca rezultat a politicii germane de a cumpara grîne și alte bunuri și ale scoate din țară, singura șansă de a salva situația (...) fiind a lăsa prețurile să ia cursul lor propriu". 42

În ceea ce privește situația de pe front, Antonescu era de părere, arăta ambasadorul U.S.A. la București, că nemții au eșuat pentru că n-au fost în stare să cucerească Rusia conform planului fixat și că nu se știe cum se vor desfășura operațiile în primăvară:

"Soldatul rus a luptat splendid. Deasemeni echipamentul de război rus ca și organizarea au fost excelente. Dacă Rusia va învinge în acest război, va fi în curînd în poziția de a domina întreaga lume" 43

O confirmare a scepticismului lui Antonescu la această dată timpurie că războiul este pierdut o găsim și din surse evreiești.

la 6/2 1942
Arhitectului Clejan pe care îl primi în audiență și îi asculta cererea de a îndulci măsurile antievrești luate în ultimele luni îi spune printre altele " că este convins de victoria germanilor și va fi vai de țară și de evrei dacă germanii nu vor învinge." Mai mult, ceea ce n-a făcut nici unul dintre dictatorii fasciști ai epocii sale-îi trimite o scrisoare în care promite sub iscălitura sa că :

"Dacă evreii se hotărăsc să se încadreze sincer și fără de ezitare pe linia intereselor Statului Roman (...) cei așezați în România înainte de 1914, vor găsi înțelegere și îngăduire, vor fi ocrotiți prin legi ca și celelalte elemente străine și nu vor avea nimic de suferit. Posibilitățile lor de trai și de dezvoltare vor fi asigurate după criterii de proporționalitate în domeniul economic și în unele compartimente ale vieții publice. Aceasta bun înțeles pînă se va găsi o soluție echitabilă pe plan mondial a chestiunii evrești...." 41

În scurta analiză a conținutului scrisorii către Clejan arată că dictatorul continua să respecte promisiunea dată, însă numai față de evreii din Vechiul Regat și numai pentru evreii băștinași adică acei stabiliți înainte de 1914. Celelalte idei ale lui Antonescu față de evreii din Vechiul Regat erau de domeniul antisemitismului tradițional. Dacă ținem cînt de aceste fapte pare de neexplicat de ce guvernul român a consimțit să pregătească separat și împreună cu ambasada germană și ministerul de externe de la Berlin un plan de deportare a populației evrești din România. În paranteză trebuie menționat că *relațiile prietenești ale dictatorului cu Clejan au provocat un incident diplomatic, ambasada germană protestînd în fața lui Mihai Antonescu de legăturile lui Clejan cu cercuri conducătoare românești.* 42 *Într-una din numeroasele*

gafe diplomatice nemtesti ai căror diplomați nu țineau cont de sensibilitățile românești.

Planul roman si planul german de exterminare a populației evreesti din Transilvania de Sud si Răgat.

Legatia germană de la București a urmărit îndeaproape procesul de lichidare a Federației Comunităților Evrești din România (FUCE) si de constituire a Centralei Evreilor. Guvernul român a folosit metoda tergiversărilor si timp de 8 luni a reușit să amâne dizolvarea unui organism care se afla sub controlul său exclusiv si, ai căror conducători îi erau cunoscuti, loialitatea lor față de Romania nefiind pusă în discutie. Presiunile germane au dat rezultate si la 16 decembrie 1941 a fost publicată o lege prin care FUCE era dizolvat. Hotărîrea trebuie sa fi fost bruscă întrucît cu cîteva săptămîni înainte ANtonescu il asigura pe Filderman printr-un om de legatura, N. Lupu presedintele Înaltei Curți de Casație că continue sa-i acorde întreaga încredere. Legea Centralei a fost imediat tradusă în germana si trimisa la Berlin. Legatia s-a plîns guvernului român că legea nu a fost publicată si comentata pe primele pagini ale ziarelor românești si subsecretariatul român pentru propaganda a fost seziat de aceasta ^{către} Legatia germana. In urma acestui contact partea româna a promis că se va strădui sa acorde acestei "legi importante" un loc de frunte in presă:

" dass es sich empfehlen würde, diese wichtigen Gesetz einen grossen Raum und nachdrückliche Besprechung in der Presse zukommen zu lassen" 42

A urmat constituirea Centralei Evreilor, proces absolut necesar din punct de vedere german pentru buna desfășurare a măsurilor preparatorii amintite. Această hotărîre s-a bucurat de o atenție deosebită din partea diplomaților germani de la București. Un dosar special purtînd numele de "Errichtung der Judententrale in Rumänien" înregistra uneori zilnic progresul realizat. Informatorii legatiei căuta/să obțină informatii precise despre foștul presedinte al FUCE, Filderman

despre relatiile sale cu oficialitățile românești să se interes
despre promisiunile pe care le-a obținut de la acestea adică de la
Antonescu. Nazistii ^{doceau} să se asigure neavînd încredere în partenerii
lor români. Incepînd din ianuarie 1942 consilierul pentru probleme
evrești trimite aproape lunar la Berlin rapoarte privind situația
problemei evrești din România : (Stand der Judenfrage in Rumänien)⁴⁸
bazîndu-se pe întreaga rețea de informatori și spioni pe care legația
germană și diferitele servicii de spionaj german care activeau în
România ^{peșane} foloseau în ciuda alianței cu România. Trebuie remarcat
un alt fapt legat de apariția Centralei: conducătorii cu excepția
presedintelui Streitman care era un om de paie au fost aleși de
către nemți și nu ^{de} guvernul român. Ghingold care un timp scurt a
servit drept secretar general ^{apoi fiind numit președinte} a fost ales de Richter în urma recoman
dării facute de colegul sau cu misiuni obscure Ritgen pe care îl
trata . Ghingold era medic și avea acces la ambasada germană.
Era creștinat greco-catolic și căsătorit cu o nemțoaică din partea
iugoslavă a Banatului. Wilman ^{alias Mathias Weinberg} era considerat ca informator al
ambasadei și ideile sale bizare despre concentrarea evreilor într-un
teritoriu din Răsăritul Europei cu ajutorul nemților pe care le
proferase încă din 1937 concordau cu planurile germane de exterminare.
Situația era atât de gravă pentru guvernul român încît Mihai
Antonescu a convocat pe vechiul său prieten , Mauricio Zimmer și
l-a rugat să intre în Centrală pentru ca și guvernul român
să aibă un reprezentant în conducere.⁴⁹ Prefectura poliției capitalei
în nota sa informativă de la 11 . Martie 1942 ^{înregistrat} nemulțumirile evreilor
față de comitetul de conducere al Centralei subliniind că " conducătorii
de astăzi și-au fixat de început lefuri mari. Astfel presedintele
Centralei are 45.000 lei lunar, Secretarul general 42.000 lei , iar
ceilalți membri câte 27.000 lei (...) Populația evreiască îi mai
acuză ca tot și-au plasat rudele în posturi bine retribuite ".⁵⁰
Trebuie remarcat faptul că poliția și siguranța au înființat o rețea
de informatori pentru a urmări cele ce se întîmpla în Centrală
considerînd-o ca un organism străin care trebuie pus sub observație și
controlat. Chiar legația germană a fost nevoită să recunoască că
Centrala a înregistrat un eșec! Populația evreiască din România

și-a dat imediat seama cine se află în spatele acestei Centrale și de adevăratele ei scopuri. Într-unul din rapoartele lui Richter se arata că evreii au primit cu neîncredere Centrala.

"Se spune pretutindeni ce Centrula este compusa din agenti ai Gestapoului, iar membrii noilor comitete sint porecliti ' Evreii lui Hitler' și 'Legionari evrei' (Hitlerjuden) și Documentele Ministerului de Externe German dezvaluie în continuare eforturile germane pentru o rapidă și bună desfășurare a recesămîntului "celor de sînge evreesc" În acest scop, s-a cîrut o audienta speciala la Mihai Antonescu rugindu-l sa termine operația pîna la 20 februarie 1942 conform înțelegerii și obligatiilor luate. Trebuie menționat ca știrea privind apariția legii înființării și statului de organizare a Centralei și organizarea recesamîntului locuitorilor avînd sînge evreesc a fost considerată de Richter atît de importantă încît a trimis-o sub formă de telegramă direct lui Eichman la Biroul sigurantei Reichului de la Berlin. Ministerul de externe german care urmărea desfășurarea eforturilor de rezolvare a problemei evreesti prin alte canale -legatia României la Berlin , contacte cu seful de cabinet al lui Antonescu, I. Vlădescu și cu unul din adjunctii lui Mihai Antonescu , Davidescu - era îngrijorat de posibilitatea intensificării emigrației evreilor și de atitudinea relativ binevoitoare a conducătorilor romani și a opiniei publice românești față de această cale de rezolvare a problemei evreesti. Diplomatii germani de la București au intervenit din nou și în cu sul a două audiențe la Mihai Antonescu, la 12 Decembrie 1941 și la 23 ianuarie 1942 obțin promisiunea sistării oricărei emigrări. Mai mult Mihai Antonescu se angajeaza sa opreasca nu numai emigrarea colectiva dar și emigrări individuale. În a doua intilnire care a avut loc doua zile dupa cunoscuta conferința de la Wannsee la care s-a hotarit soarta evreimii europene avem prima confirmare privind consimtamîntul guvernului român, de fapt al celor doi. Antonescu de a accepta "solutia finala" a problemei evreesti și în România. Richter, se arata în protocolul întrevederii, l-a informat pe domnul M. Antonescu că și emigrarea evreilor din Reich inclusiv protectora-

tul Boemiei si Moraviei precum si a regiunilor ocupate a fost optată "avind in vedere apropiata rezolvare finală a problemei evreesti" (in Hinblick auf die kommende Endlösung der europäischen Judenfrage)⁵⁴ Antonescu a fost imediat de acord cu aceasta propunere, raporta legatia germana. Procesul de concentrare a evreilor n-a fost îns completat. Pregătirile sau concentrat doar la Reorganizarea aparatului administrativ evreesc , Centrala Evreeasca, al cărei rol trebuia sa fie executarea planului de deportare. Prima sarcina importanta pentru nemti a Centralei a constituit-o înregistrarea viitorilor candidați la deportare. Legatia germana s-a grabit să raporteze imediat la Berlin datele obtinute după ce a căpătat rezultatele recesămîntului evreilor. Cifrele constituiau din nou o surpriză și pentru nemti. Doar 272,409 evrei in Romania propriu-zisă fara Basarabia si Bucovina plus circa 16.000 la Cernauti și "maximum 5 -6000 de Mischlinge !" (termen rasist german pentru persoanele născute din căsătorii mixte) e aceea acest raport a fost completat cu explicații detaliate privind soarta celorlalti - deportări , executii, Transnistria si Transilvania de Nord cedata ungurilor. In ochii nazistilor o "rezolvare planificata a problemei evreesti" din Romania nu se putea face fără o planificare rațională iar numărul precis al evreilor trebuia sa serveasca pentru stabilirea numarului vagoanelor , a transporturilor, echipelor de insotire si pază , taberelor de transfer, punctelor de graniță si in sfîrșit capacității de exterminare a camerilor de gază în centzele de exterminare in Polonia. In ciuda măsurilor incomplete luate de români - nu s-a procedat la ghetoizare - nazistii au inceput să execute presiuni asupra guvernului de la Bucuresti pentru stabilirea unei date a deportarilor spre Polonia. Aceasta a confirmat încă o data temerile nemtilor că romanii nu-si respecta obligatiile. Dar inafară de tergiversările românești si desi consimțămîntul celor doi Antonescu a fost obtinut inca la 23 ianuarie 1942 a intervenit o amîinare care n-a depins de români si care s-a dovedit salvatoare pentru evreii din România. In noiembrie 1941 guvernul roman trecuse fără să stie cu succes " primul examen in ochii nazistilor atunci cînd a acceptat ca si cetățenii sai evrei din Germania sa fie incluși în măsurile de deportare. ⁵⁵

La acea data nu existau încă în Polonia instalații pentru ucideri în masă. Lagarele propriu zise de exterminare cuprinzând camerele de gazare și crematoriile au fost puse în folosință în Polonia în primăvara anului 1942. Aceste "instalații" lucrau din plin în vara anului 1942 la exterminarea evreilor polonezi și din alte țări europene ocupate. Numărul mare de cadavre care trebuiau arse provocau defecțiuni tehnice. Deci amânarea din partea nazistilor în perioada între ianuarie- vara anului 1942 era se pare de ordin tehnic. Binecunoscutul spirit de planificare german s-a dovedit pentru singura oară în istoria exterminării evreilor, salvator pentru evreii români. În vara anului, 1942 însă, tratativele au fost reluate. La 26 iulie Henrich Müller dela departamentul IV B al biroului principal pentru securitatea Reichului anunța Ministerul de Externe German despre "completarea pregătirilor de ordin politic și tehnic pentru o soluționare a problemei evreiești din România", adăugând ca transporturile vor putea începe într-un timp scurt. Al doilea document care anunța încheierea tratativelor este un raport la comandantul serviciului și poliției de securitate către Reichsführer SS, Heinrich Himmler. La ancheta la Ierusalim, Adolf Eichmann a recunoscut ca el însuși a formulat scrisoarea care poartă iscălitura lui Müller în care anunța Ministerul de Externe că deportarea evreilor români urmează să înceapă la 10 septembrie 1942, Al doilea raport precizează ca pregătirile pentru rezolvarea problemei evreilor din România au fost făcute de Guastav Richter. În conformitate cum acest plan cei "încapabili de muncă" vor fi transferați pentru "tratament special". După trecerea graniței depuștatii vor pierde cetățenia română. La cererea Biroului central pentru securitatea Reichului, Richter a cerut și a obținut de la Mihai Antonescu o obligație în scris privind consimțământul său pentru depaortări. Faptul că Richter a trebuit să asude din greu pentru a obține o obligație în scris de la români este o nouă confirmare a stadiului delicat în care se aflau relațiile româno-germane și a situației deosebite în care acționau trimisiile lui Eichmann în țări ca România, Italia

Ungaria si Bulgaria. - a tari aliate si nu ocupate. In aceste tari nazistii nu puteau actiona direct pentru deportarea evreilor si asa cum am aratat, aveau nevoie de colaborarea guvernelor locale. Eichmann a recunoscut ca Richter a primit un ordin special sa obtina o obligatie in scris⁶². Scrisoarea personala a lui Antonescu nu ne-a parvenit. Avem insa planul roman original⁶³ si planul german original⁶⁴ amintit de Richter. Trebuie sa amintim ca reprezentantul roman la convorbirile preliminare cu ambasada germana privind amanuntele acordului de deportare a fost Radu Lecca imputernicitul guvernului pentru rezolvarea problemei evreesti in Romania. Biroul lui Lecca facea parte din Presedentia consiliului de ministri adica biroul primului ministru. Lecca, boier corupt, i cum il caracterizau cei care il cunosteau a apropiat de cercurile naziste inca in 1935 cind servise de corespondent al agentiei de stiri germana in Romania. (DNB) A fost unul din membrii partidului antisemit al lui Cuza pina in 1938 cind regele Carol al doilea a dizolvat toate partidele. Dupa trecerea Romaniei in zona de influenta germana, in septembrie 1940, Lecca a fost in sfirsit rasplatit: Datorita legaturilor sale cu nazistii a fost numit director al unui departament la siguranta statului si pentru un scurt timp a servit chiar drept director general. In Ianuarie 1941 devine omul de legatura al lui Ion Antonescu cu legatia germana si in Octombrie a primit, o feuda - a fost insarcinat cu conducerea biroului care urma sa rezolve problema evreilor din Romania. In scurt timp biroul sau devenise un fel de club exclusiv la care veneau cel putin o data pe saptamina Ambasadorul Killinger, trimisii economici ai Reichului si bineinteles Richter. Este mai mult ca sigur ca Lecca a fost de fapt un agent dublu aducind servicii insemnate si Romaniei. Insa, in tot ceea ce priveste problema evreiasca a fost pina la mijlocul anului 1943 cu totul devotat nazistilor. Lecca s-a folosit de sumele mari de bani care treceau prin minile sale provenite de pe urma impozitelor speciale, contributiilor si mitei pentru a finanta si mitui la rindul sau pe diplomatii germani dupa binecunoscuta traditie balcanica. Se poate spune ca si nazistii au suferit la Bucuresti un proces de balcanizare datorita

lui Lecca și cu bani evreesti. Relațiile lui Lecca cu Richter erau mai mult decît relații colegiale de muncă, putînd fi caracterizate chiar de strînsă prietenie. Ele i-au permis să fie slugă la doi stăpîni - servind guvernul român și pe nazisti.

La 19 august 1942 s-au încheiat pregătirile pentru deportare atît din punct de vedere politic cît și tehnic - practic.

Planul roman

Planul roman a fost conceput de Lecca și aprobat de Mihai Antonescu ^{și} respecta obligația asumată de Ioan Antonescu și anume că va proteja pe evreii din Vechiul Regat. Deaceia el constituia o încălcare a obligațiilor asumate în scris de Mihai Antonescu restrîngînd deportările numai la Banat și la regiunile frontiere de Vest adică Transilvania de Sud. Într-adevar planul român recunoaște că "operațiunile de evacuare trebuie să cuprindă întreaga populație evreiască". Totuși românii stabileau o serie largă de excepții "acelor evrei care au dovedit a aparține prin manifestările lor, spiritualității românești, precum și a celor care sunt utili vieții economice și vieții profesionale". Era deci o nouă încercare de a continua politica dublă adoptată de români în relațiile lor cu germanii, nu numai în problema evreească. Dacă s-ar fi ajuns la deportare, din analiza excepțiilor stabilite de guvernul român reținea că cel puțin 50% dintre evrei nu ar fi fost deportați.

Mai mult decît atît, planul cerea să se aprobe emigrarea în Palestina a unui lot de 3000 evrei, "astfel deportabili în Polonia", contra unei plăți globale de 2.000.000 lei efectuată de Centrala Evreilor din România. Reiese din nou importanța și rolul Centralei în pregătirile pentru deportare. Deportarea evreilor urma să se facă "pe baza de tablouri nominale alcătuite de acest Cabinet, după datele Recesamintului evreilor care cuprin toate elementele de apreciere".

Locurile rămase vacante în viața economică în urma deportării evreilor urmau să fie ocupate de refugiații români din Ardealul cedat.

La 15 septembrie 1942 Richter semna planul german de deportare a evreilor din România care nu ținea cont decât în mică măsură de planul român pentru că includea pe toți evreii din România și accepta doar câteva din categoriile de exceptați de la deportare propuse de români. Specificul acestui plan care a fost descoperit în original în arhiva Yad Vashem consta în planificarea amănunțită a deportării unei întregi colectivități evrești sortită morții și descrierea principiilor fazelor acestui plan: baza ideologică, dispoziții practice, măsuri de camuflare și de inducere în eroare pentru liniștirea populației evrești, reglementarea unor probleme juridice între România și, Germania, folosirea Judenratului local în scopurile nazistilor, planificare logistică și operativă. Richter a ținut cont în parte și de factorul local adică România.

Capitolul trei al planului, prevede interzicerea totală a circulației evreilor și a transferului de locuințe sub formă de ordin emis de poliția română. Urmează o lege privind pierderea cetățeniei române în momentul trecerii frontierei și în sfârșit o lege prin care Subsecretariatul de Stat pentru Românilizare va prelua în numele Statului Român bunurile și averile de orice fel, ale evreilor români. Trecerea averilor evrești în mâinile statului care accepta evacuarea era o metodă germană încercată cu succes pentru a cointeresa partenerul local.

Recunoasterea germană a intereselor locale făcea ca toată problema exterminării să fie expusă de nazisti mai mult ca un serviciu adus României decât ca o concesie făcută Germaniei. Capitolul 4 intitulat "probleme organizatorice" prevedea formarea unui lagăr de tranzit pe linia Pașcani-Cernăuți sau în apropierea Cernăuților în care evreii să poată rămână 1-2 zile. Nevoia acestui lagăr era motivată de "grija" ca evreii români să poată să ajunga într-o stare fizică adecvată în lagărele din "răsărit", (de fapt nord), având în vedere oboseala călătoriei. Lagărul de tranzit urma să fie stabilit în clădiri de fabrici nefolosite, cazărmi, etc. cu o capacitate de încadrare de trei mii de persoane. Lagărul urma să fie deservit de o stație de alimentare

Se pune intrebarea de ce era nevoie de un serviciu alimentar si de unul sanitar pentru evreii oricum condamnati la moarte?. Raspunsul este dat de grija permanenta manifestat un cursul tuturor operatiunilor de exterminare germana de a adormi pina in ultima clipa vigilența evreilor. Aceste masuri "umane" nu aveau ca scop decit grija pentru buna si rapida desfasurare a procesului de exterminare pentru folosirea a cit mai putine forte politienesti pina in pragul camerelor de gazare.

Fiecare transport urma sa cuprinda doua mii de evrei. Căile ferate germane puneau la dispozitie in acest scop material rulant - locomotive si vagoane de marfa. Trebuie tinut cont ca in acelasi moment se desfasura ofensiva germana in centrul si sudul Ucrainei si ca fiecare vagon era necesar efortului de razboi !. Nemtii doreau sa preintimpine un refuz al CFR-ului de a pune la dispozitie materialul rulant. Mersul zilnic al trenurilor urma sa fie coordonat pe loc cu reprezentantul CFR-ului. Centrala Evreeasca si sediile sale regionale urmau sa se ingrijeasca de pregatirea si executarea transporturilor. Evreii aveau dreptul sa ia cu ei un mic numar de obiecte care creiau iluzia ca sint transportati spre un loc de munca. Garniturile de pat, costume de lucru, tacimuri, care aveau dreptul sa aduca cu ei, faceau si ele parte din masurile de adormire a vigilenței si nimeni nu s-ar fi folosit de ele in lagarul de exterminare Belzec care nu avea baraci pentru deportati. In acest lagar exterminarea se facea in ziua sosirii deportatilor. Evreii nu aveau voie sa ia cu ei hirtii de valoare, devize sau obiecte din metal pretios "cu exceptia verighetelor de casatorie". Inainte de plecarea transporturilor urma sa aiba deloc o perchezitie pentru depistarea de arme, munitii, material explozibil, devize, etc. Fiecare transport urma sa fie insotit de o garda romaneasca inarmata compusa din un jandarm, un ofiter si 20 de soldati. Comandantul transportului primea una din listele nominale a deportatilor, doua alte liste urmind a fi predate dupa plecarea transportului biroului imputernicitului guvernului roman pentru rezolvarea problemei evreesti "Radu Lecca". Pentru ca deportarea sa se desfasoare in mod ordonat urma sa fie numita o conducere evreeasca pentru fiecare transport si in fiecare vagon evreii responsabili trebuiau sa poarte o banderola de ordine. Misiunea lor era de a pastra linistea si ordinea in timpul haltelor. Ei erau deasemenea raspunzatori de curatenia vagoanelor dupa evacuarea trenurilor la gara de destinatie. Un sanitar evreu

Se pune intrebarea de ce era nevoie de un serviciu alimentar si de unul sanitar pentru evreii oricum condamnati la moarte?. Raspunsul este dat de grija permanenta manifestat un cursul tuturor operatiunilor de exterminare germana de a adormi pina in ultima clipa vigilența evreilor. Aceste masuri "umane" nu aveau ca scop decit grija pentru buna si rapida desfasurare a procesului de exterminare pentru folosirea a cit mai putine forte politienesti pina in pragul camerelor de gazare.

Fiecare transport urma sa cuprinda doua mii de evrei. Caile ferate germane puneau la dispozitie in acest scop material rulant - locomotive si vagoane de marfa. Trebuie tinut cont ca in acelasi moment se desfasura ofensiva germana in centrul si sudul Ucrainei si ca fiecare vagon era necesar efortului de razboi !. Nemtii doreau sa preintimpine un refuz al CFR-ului de a pune la dispozitie materialul rulant. Mersul zilnic al trenurilor urma sa fie coordonat pe loc cu reprezentantul CFR-ului. Centrala Evreeasca si sediile sale regionale urmau sa se ingrijeasca de pregatirea si executarea transporturilor. Evreii aveau dreptul sa ia cu ei un mic numar de obiecte care creiau iluzia ca sint transportati spre un loc de munca. Garniturile de pat, costume de lucru, tacimuri, care aveau dreptul sa aduca cu ei, faceau si ele parte din masurile de adormire a vigilenței si nimeni nu s-ar fi folosit de ele in lagarul de exterminare Belzec care nu avea baraci pentru deportati. In acest lagar exterminarea se facea in ziua sosirii deportatilor. Evreii nu aveau voie sa ia cu ei hirtii de valoare, devize sau obiecte din metal pretios "cu exceptia verighetelor de casatorie". Inainte de plecarea transporturilor urma sa aiba deloc o perchezitie pentru depistarea de arme, munitii, material explozibil, devize, etc. Fiecare transport urma sa fie insotit de o garda romaneasca inarmata compusa din un jandarm, un ofiter si 20 de soldati. Comandantul transportului primea una din listele nominale a deportatilor, doua alte liste urmind a fi predate dupa plecarea transportului biroului imputernicitului guvernului roman pentru rezolvarea problemei evreesti "Radu Lecca". Pentru ca deportarea sa se desfasoare in mod ordonat urma sa fie numita o conducere evreeasca pentru fiecare transport si in fiecare vagon evreii responsabili trebuiau sa poarte o banderola de ordine. Misiunea lor era de a pastra linistea si ordinea in timpul haltelor. Ei erau deasemenea raspunzatori de curatenia vagoanelor dupa evacuarea trenurilor la gara de destinatie. Un sanitar evreu

trebuia inzestrat cu materiale de prim ajutor - alt mijloc de adormirea vigilenței candidaților la moarte. Transporturile erau preluate de poliția de ordine germane la granița dintre România și guvernământul general, adică Polonia ocupată, punctul de graniță fiind Snyatin. Aici comandantul german trebuia să primească lista transportului și prin aceasta România s-ar fi despartit pentru totdeauna de evreii săi.

Capitolul 5 intitulat "probleme financiare" era foarte scurt: toate cheltuielile pentru deportarea evreilor din România vor fi suportate de către evreii români. Raspunzatoarea cu finanțarea acestui proiect este Centrala Evrească cu sediul său la București, (Sublinierea în original J.A.)

Compararea planului german cu cel român arată că Românii doreau să extindă categoriile de exceptați precum evreii care posedau un carnet de scutire de muncă, meseriași, farmaciști, medici și ingineri și un număr mai mare de decorati. De asemenea românii doreau să scutească de deportare voluntarii din războaiele României, mutilați, infirmii, văduvele și orfanii din războaiele României. Copii sub 16 ani urmau să rămână cu părinții lor. Nazistii doreau să scadă vârsta copiilor care pot fi deportați la 14 ani. De asemenea planul german prevedea deportarea tuturor evreilor care nu s-au înscris în recensământul din aprilie 1942 chiar dacă aparțineau făceau parte dintr-una din categoriile de exceptați. Nazistii au inclus printre deportabili și pe evreii supuși germani, cehi, slovaci și croați, deoarece după afirmațiile nemților își pierduseră cetățenia printr-un aranjament special încheiat între Germania și țările respective.

Nazistii nu au păstrat planul în secret. Sigur fiind de succes ziarul "Bukarester Tageblatt" din 8 august 1942⁶⁴ anunța că în cursul acestui an 1942 vor fi evacuați evreii din Ardeal și Banat și cei triați din Cernăuți iar în cursul anului viitor toți evreii din vechiul regat ~~urmasii~~ urmau să fie deportați așa încât nu va mai exista nici un evreu în România. Prin aceasta Richter și ambasada germană comiteau o greșeală politică gravă, nu numai prin faptul că se grăbeau să anunțe o hotărâre pe care marșalul încă n-o luase, dar ziarul afirma că "România va servi de astădată drept exemplu pentru alte țări". "Bukarester Tageblatt" afirma că în cursul lunilor septembrie și octombrie va fi deportat un prim contingent de evrei limitat la circa 25 de mii din cauza greutăților de transport. Ziarul lauda "activitatea cuprinzătoare

a Centralei Evreesti si realizarea rapida a masurilor luate. (.....) Munca oamenilor care sint rasunzatori pentru Centrala Evreeasca va folosi direct Statului romanesc in "câteva domenii". Ambasada germana conditiona in articolul amintit "pozitia care revine Romaniei pe temeiul contributiei sale la eliberarea Europei de toate influentele evreesti", adica faceau legatura intre consimtamentul la deportarea evreilor si statutul international al Romaniei.

Publicarea acestui articol a provocat o adinca emotie in rindurile conducatorilor evrei din afara Centralei fiind un indiciu clar ca eforturile nazistilor au fost incununuate de succes. Conducerea evreeasca aflase insa de planul de deportare nu numai de pe urma comunicatiilor naziste. Prefectii judetelor din Transilvania de Sud care primisera ordin ca sa pregateasca transporturile, au aratat ordinele prietenilor lor evrei, presedinti al comitetelor regionale ale Centralei Evreesti. Deasemenea doi ingineri evrei care lucrau in cadrul muncii obligatorii la directia generala a CFR-ului au aflat despre pregatirea orarilor de tren se pare cu ajutorul directorului CFR-ului colonelul Orezeanu care manifesta sentimente de prietenie fata de evrei.⁶⁷ Chiar temutul Vasiliu ministru subsecretar de Stat a aratat ordinul unui intim de al sau doctorul Stefan Antal dintre fruntasii evreilor din Transilvania. Antal a dezvaluit mai tirziu ca ordinul purta semnatura lui Ion Antonescu.⁶⁸

Ghetoizare. Pina in iunie 1942 autoritatile romanesti n-au prevazut intemeierea de ghetouri pe teritoriul Romaniei. Ministrul de interne generalul Jack Popescu considera la 27 august 1941 ca aceasta este "o problema locala dictata de interese locale". Incercari de a stringe populatia evreeasca "in anumite cartiere"⁶⁹ au avut loc la Brasov in martie 1941 si la Blaj in octombrie 1941. Aici prefectura Tirmava Mica a impus comunitatii evreesti "construirea de baraci pentru adapostirea evreilor evacuati".⁷⁰ Trebuie subliniat ca in Romania nu au existat niciodata ghetouri, insa germanii nu concepeau deportarea fara stringerea si inchiderea populatiei evreesti.⁷¹ In Romania nazistii erau nesiguri. Conducerea Evreeasca era constienta ca ghetoizarea constitue un pas spre deportare. Atunci cind Clejan urma sa fie primit in audienta la Antonescu la sfirsitul anului 1941, Antonescu la rugat sa ceara dictatorului citeva asigurari "ca nu se va introduce semne distinctive, ca nu se va introduce ghetouri,

ca nu se va deporta pe nimeni." ⁷²

In luna inauarie 1942 a avut loc o incercare serioasa, prima de acest fel in Romania, de a inchide in ghetouri pe evreii din judetul Cluj-Turda. Masura a fost ceruta de prefectul judetului care propunea evacuarea evreilor si stringerea lor intr-un ghetou sau in mai multe. Desi numele de ghetou nu a fost amintit, initiativa s-a lovit de impotrivirea tuturor celorlalti prefecti din Transilvania care au invocat diferite motive. Prefectura Cluj-Turda ceruse evacuarea "in alte centre" a evreilor circa o mie noua sute de persoane pentru ca "formeaza o masa primejdioasa din punctul de vedere al ordinii si sigurantei statului". ⁷³ Ministrul Vasiliu a cerut inspectoratelor de politie Alba Iulia si Bucuresti sa examineze situatia si "de acord cu domnii prefecti de judete, din Ardeal, sa indice localitatile unde s-ar putea stramuta evreii". ⁷⁴ Rezultatul a fost neasteptat: una dupa alta autoritatile din toate judetele Transilvaniei de Sud au refuzat sa ia parte la experiment. Prefectii invocau diferite motive de ordin tehnic pentru a refuza ghetoizarea: Tirnava Mare pentru ca este judet de frontiera cu industrii mari si populatie germana; in judetul Fagaras se afla trupe romane si germane si este suprapopulat; judetul Sibiu se afla intr-o situatie identica; in judeul Hunedoara orasele sint prea mici pentru a cuprinde si evreii din alte judete. In judetul Tirnava Mica nu exista nici o posibilitate pentru plasarea evreilor. In Turda in lipsa de localuri potrivite si a situatiei economice; Brasovul refuza pentru ca "este situat la o foarte mica distantă cu frontiera cu Ungaria ca si orasul Turda", etc, etc. Acest refuz al autoritatilor civile din Transilvania de Sud de a participa la inchiderea evreilor in ghetouri se inscrie in paginile de rezistenta ale poporului roman necunoscute pina astazi. Rezistenta continuat si dupa ce inspectoratul de politie Alba Iulia a propus "ca toti evreii din Ardeal sa fie evacuati si plasati in regiuni pur romanesti sau in alte localitati unde izolarea lor de restul populatiei ar fi mai perfecta." ⁷⁵ In fata unei astfel de impotriviri, inspectoratului de politie Bucuresti nu s-a mai ramas decit sa propuna ca in cazul in care evreii nu pot fi evacuati sa se intareasca serviciul de informatii si mijloacele de supraveghere ale politiei Turda pentru a paraliza orice actiune contrara intereselor statului in partea evreilor". Piky Vasiliu in sarcina caruia ar fi revenit operatiunea, ajunge si el la concluzia, la 25 februarie 1942, ca "nu putem impovora un judet cu o supra-populatie evreeasca." ⁷⁶

Planul de ghetoizare evreilor din Transilvania de Sud a esuat lamentabil. In vara anului 1942 in urma presiunilor naziste, guvernul roman a luat hotarirea de a infiinta ghetouri pe tot cuprinsul Romaniei stabilind si o data, 16 iunie. In ajunul aplicarii ordinului si fara a da vreo explicatie, guvernul l-a anuntat pe presedintele Centralei Ghingold ca a hotarit sa amine punerea in aplicare a planului. Era inca una din masurile care se inacdrau in jocul dublu al romanilor in relatiile lor cu nazistii chiar in ajunul inceperii deportarilor din Romania. Alte hotariri ale guvernului roman din vara anului 1942 ridica mari semne de intrebare in legatura cu sinceritatea intentiilor romanesti. La 27 iunie marele stat major publica instructiunile generale numarul 55500 privitoare la munca obligatorie⁷⁸ a evreilor care prevedeau toate pedepsele si privatiunile posibile pentru evreii care nu se vor supune muncii obligatorii - in afara de deportarea in Polonia -. Pe de alta parte, in mijlocul preparativelor pentru deportare la 14 iulie 1942 Mihai Antonescu in persoana aproba un proiect de decret lege "pentru reglementarea emigrarii evreilor".⁷⁹

Esuarea planului de deportare a evreilor din Transilvania de Sud.

In Romania exista de la sfirsitul anului 1941, inceputul anului 1942, o conducere clandestina a populatiei evreesti care a cuprins pe reprezentantii autentici ai evreilor in fruntea caruia se afla Sef Rabinul Doctor Alexandru Safran.⁸⁰ Din aceasta conducere faceau parte 6 personalitati care reprezentau diferitele sectoare ale vietii evreesti. Filderman reprezenta organizatia evreilor romani UC de fapt pe evreii care se considerau cetateni romani si doreau sa traiasca in Romania. Benvenisti era reprezentantul organizatiilor sioniste a caror unic scop era emigrarea evreilor in Palestina. Se mai afla un reprezentant al evreilor sefarzi avocatul Froimescu si avocatul Schwefelberg care putea fi numit tehnocrat intrucit era cel care pregatea materialul si ordinea de zi a sedintelor. Grupul se intrunea in locuinta rabinului Safran unde credea ca va trece neobservat. Aceasta conducere este cunoscuta sub numele de "sfatul evreesc" desi se pare ca numele i-a fost mult mai tirziu. Dupa ce au sosit primele stiri despre intentia si pregatirile pentru deportare, sfatul a inceput sa actioneze in mod energic pentru a obtine sprijinul ~~farkiner~~ cercurilor de opozitie pentru mobilizarea lor impotriva deportarilor. Succesul a fost mai mare decit cel asteptat si se pare ca pentru prima oara in cursul regimului antonescian pina atunci largi cercuri romanesti - politice, economice,

culturale si religioase, s-au unit pentru a protesta impotriva unei intentii a guvernului antonescian. La aceste interventii s-a alaturat si Familia regala. In august 1942 Lecca a fost invitat la Berlin impreuna cu Richter pentru a primi instructiunile necesare in vederea plecarii deportarii totale. Trebuie mentionat ca Richter atunci in virsta de 30 de ani a dat dovada de o prea mare activitate jenind deseori personalitatile romane influente cu se intilnea in dorinta de a urgenta deportarea. Sfatul Evreesc a hotarit sa ia legatura cu opozitia, Maniu si Bratianu, pentru a obtine de la ei protectie contra deportarii. Iuliu Maniu s-a aratat la inceput rece insa deupa ce a vazut un grup de evrei inchisi intr-o curte din Bucuresti in ajunul deportarii lor in Transnistria, a declarat colaboratorului sau evreu Aureliu Weiss cu lacrimi in ochi ca nu va permite ca o astfel de barbarie sa patizeze numele poporului ^{romani} ~~evreu~~. De notat ca la inceput Maniu spusese lui Weiss ca evreii transilvaneni se uitau spre Budapesta si nu la Bucuresti. La inceputul lui septembrie 1942 a declarat celor doi Antonescu ca el ca transilvanean nu poate sa accepte ca soarta evreilor din Transilvania de Sud sa fie deportarea. Cunoastem contactele lui Maniu cu guvernul de pe urma informatorilor ambasadei germane care au raportat pas cu pas deplasarile si conferintele lui Maniu. 82

Presedintii Camerelor de Comert din Transilvania de Sud au inaintat un protest guvernului in care aratau ca alarmati de stirea ca evreii vor fi deportati "socoteau ca aceasta deportare ar insemna ruina totala si definitiva a comertului si industriei romanesti, a meseriasilor si micilor patroni romani din Ardeal si Banat". Ei subliniau in mod voalat concurenta economica a germanilor, subliniind ca numeroase intreprinderi evreesti au trecut total sau partial in maini romanesti. In incheiere aratau ca "chiar daca am lasa cu totul la o parte faptul religios moral si uman, rezulta neindoielnic ca orice accelerare in inlaturarea evreilor duce tarile la ruina. 83

Un alt protest si acesta redactat cu ajutorul lui Filderman a fost adresat ministerului de interne de romanii ardeleni, intelectuali, comercianti, industriasi si meseriasii. In acest document isi gaseste expresia toate ideile si conceptiile morale care au caracterizat poporul roman.

"Oricare ar fi conceptia noastra despre evrei, sintem crestini si oameni si noi care am suferit atita sub dominatia ungara si care stim cit sufera astazi ai nostri sub aceeaasi dominatie, ne cutremuram la idei ca cetatenii unui Stat, ar putea fara nici o vina (sublinierea in original) sa

fie despuiati de tot avutul lor si alungati din tara in care s-au nascut si in care zac de secole osemintele parintilor, bunicilor si strabunilor lor".⁸⁴ Dupa ce arata ca nu se poate aplica invinuirile maresalului la adresa evreilor din Basarabia si Bucovina, cu comportarea evreilor din Transilvania de Sud, intelectualii ardeleni care au semnat protestul, subliniau ca "atit cu prilejul cedarii unei parti din Ardeal cit si dupa aceea, atit evreii din teritoriile cedate cit si cei din teritoriile ramase au avut o comportare ireprosabila". Dece s-ar proceda la o deportare care ar insemna o rezolvare precipitata cind "nici Germania, nici Italia, nici Ungaria nu si-au deportat evreii lor".

"Care este utilitatea ca noi sa ne transformam tara in cimp de experienta?". In incheiere se arata ca nu numai sentimentele religioase si omenesti cer o impiedicare a deportarii dar si "interesele permanente ale tarii in general si al Ardealului si al Banatului in special".⁸⁵

In acxiasi timp, Filderman care atrinsese un bogat material documentar despre situatia evreilor din tarile aliate sau supuse Germaniei, a inaintat un lung memoriu ministrului afacerilor de interne in care arata ca din Ungaria nu s-au facut deportari, iar in ceea ce priveste situatia evreilor din Germania "am aflat ca o domnisoara, careia cred ca i se zice Raiu, sefa de cabinet al ministrului Danulescu, s-a inapoiat din Berlin.⁸⁶ V-ar putea desigur confirma ca a vazut evrei lucrind si in ce conditii". Intr-un lung memoriu adresat guvernului, Filderman demonstra descresterea brusca si dureroasa a numarului evreilor din Romania de la circa 750 de mii la 292409 trecind in revista situatia in fiecare tara fascista, Germania, Italia, Ungaria. In memoriul sau Filderman demonstra ca numai in Polonia, Olanda si Franta, evreii sint deportati, dar aceste tari au fost invinse si Romania ne considera stat suveran. Filderman atragea atentia maresalului ca se cere Romaniei ceea ce s-a impus tarilor ocupate, in timp ce Ungaria continua sa-si protejeze evreii, Italia duce o politica foarte moderata fata de evreii sai, iar "ministrul Spaniei ii apara cu aceeaasi caldura si acorda tuturor care i-o cer vizita de plecare in Spania".⁸⁷

"Chiar daca Romania n-ar voi sa astepte conferinta pentru pace spre a urma deportarile, inca ar fi indreptatita sa invite celelalte tari sa-si deorteze⁶⁷ la suta din evreii lor, dupa care s-ar oferi sa-si mentie rangul de initiatoare deportind si restul de 33 la suta." In memoriile sale, Filderman insista permanent asupra comparatiei cu situatia evreilor din Ungaria pentru a atrage atentia ca ungurii duc o politica diferita fata

de vrei.

O alta intimpinare la maresal a fost a profesorului Dragos Protopopescu, cunoscut profesor de engleza, care trimite lui Antonescu o editie scumpa a lui Sheakespeare "stiind ca-l cititi in editii adnotate ca sinte⁸⁸ un mare pasionat al lui". Profesorul Protopopescu cere maresalului sa impiedice scoaterea limbii engleze din ultimii scoli si clase secundare in care a mai ramas". Deasemenea cere sa nu fie acceptate presiunile germane in aceasta directie si in incheiere declara urmatoarele :

"La fel am preconizat totdeauna si am scris - oricind de nationalist - ca chestiunea evreeasca se poate rezolva numai pe plan international printr-o deplasare si circumscriere oarecare a elementului acestuia intr-un colt al globului, cum sint singur ca la conferinta pacii se va decide? si nu prin atrocitati si calcarea drepturilor sacre si imprescriptibile ale omului ca faptura lui Dumnezeu, raspundere pe care neamurile mari, cu atit un neam mic si prigonit ca noi, nu si-o poate lua in fata Istoriei. (Cine de altfel isi poate lua asupra omorirea a citorva milioane de evrei)?⁸⁸

Constantin I.C. Bratianu a adresat si el un memoriu maresalului in care dupa ce aminteste de persecutiile si expulzarea evreilor, cere incetarea masurilor contra tiganilor "care sint ridicati cu forta spre a fi trimisi in vagoane plumbuite, in Transnistria, cum se intimpla la Pitesti.⁸⁹

Insa cea mai mare surpriza au avut-o cercurile evreesti de pe urma comportarii Inaltilor Prelati ai bisericii romane. Sfatul Evreesc a considerat ca Sef Rabinul Safran ar putea obtine o anulare a deportarilor daca ar apela la sefii bisericii romane. Cunoscind legaturile strinse dintre Mitropolitul Transilvaniei Balan si Ion Antonescu, Safran a trimis vorba lui Balan ca ar dori sa-l intilneasca. Spre surprinderea lui, "acest anti-semit" cum il caracteriza pina atunci Safran "a raspuns la cererea mea personala si a venit de la Sibiu unde isi avea sediul la Bucuresti pentru anse intilni cu mine. Intilnirea mea a avut loc in fata generalului Vaitoianu cumnatul lui si fu dramatica. Dupa citeva ore, Mitropolitul Balan m-a anuntat ca a obtine de la maresalul Antonescu anularea deciziei de deportare a populatiei evreesti din Transilvania. Zeci de mii de vietii umane nevinovate au fost astfel salvate de la pieire datorita bunavointei unui Inalt demnitar al bisericii crestine de obicei putin sensibil la necazurile evreesti care insa miscat in profunzimea constiintei sale, a exersat asupra unui tiran capricios cum era maresalul si conducatorul statului.⁸⁹

La 6 noiembrie 1942 revista evreeasca din Canada "The Canadian" "Jewish Chronicle" din Toronto, publica o stire extrem de interesanta si emotionanta, bazindu-se pe surse evreesti din Romania in care se anunta ca Patriarhul Nicodem al Romaniei l-a avertizat pe generalul Antonescu ca intentioneaza sa demisioneze din postul sau daca masacrarile de evrei nu vor fi incetate. Patriarhul a cerut de citeva ori lui Antonescu sa puna capat tratamentului brutal al evreilor si a progromurilor din Transnistria. Interventiile sale au fost cu toate acestea ignorate in pofida faptului ca este liderul religios suprem al tarii. La 23 decembrie 1942, Filderman a notat in jurnalul sau ca "Patriarhul Nicodem a demisionat ca protest contra masacrelor. A fost arestat acasa si Balan l-a inlocuit. Balan a demisionat la 15 decembrie odatacu Arhimandritul ~~Scribix~~ Scriban care fusese numit director al seminarului Odessa." ⁹⁰

O alta interventie in favoarea evreilor a fost facuta de Casa Regala. Regina mama a aflat de la medicul sau doctorul Gomoiu despre continuarea deportarilor in Transnistria si pregatirea deportarilor in general si i-a atras atentia regelui Mihai ca daca nu va interveni va intra in istorie sub numele de "Mihai cel groaznic". ⁹¹ Regele a telefonat lui Mihai Antonescu si ia cerut anularea deportarii filologului Barbu Lazareanu si in general a deportarilor din Romania.

O alta interventie extrem de interesanta si care a avut un puternic rasunet in cercurile guvernamentale romanesti, a fost a guvernului Statelor Unite. Prin intermediul ambasadei Elvetiei, ministrul de externe american Cordell Hall a avertizat guvernul roman sa puna capat deportarilor, aratindu-i ca "daca se va pune capat deportarilor evreilor cetateni romani, executate se pare la ordinul Germaniei, Statele Unite vor lua masuri impotriva romanilor care traesc pe teritoriul sau". Protestul american a lasat o profunda impresie asupra guvernului. Era pentru prima oara de la inceputul razboiului si de la inceputul actiunilor antisemite in Romania, ca o mare putere ii avertiza pe romani de gravele repercusiuni ale unor astfel de masuri. Istoricul Carp noteaza in jurnalul sau, ca un numar de persoane ~~diex~~ cu functii de raspundere, au manifestat brusc sentimente prietenesti fata de evrei exprimandu-si ingrijorarea pentru viitor. Un exemplu il constituie inginerul Mares directorul telefoanelor care a refuzat sa accepte un portogoliu Antonescu motivind refuzul cu cuvintele "nu-i acum momentul potrivit sa te pui in bocluc cu evreii". ⁹²

Trebuie notate deasemenea câteva fapte care risca de a rămâne uitate. Soția maresalului Maria Antonescu a primit 25% de milioane de lei de la bogătaşul Shhor (Richter afirma că maresalul ar fi primit banii căsa ea nu este adevărat), iar ministerul apărării a primit o donație de 400 milioane lei din partea industrișului Neuman din Arad, care a condus din culme campania de împiedicare a deportării din partea evreilor ardeleni.⁹² Oricum ar fi în ziua în care trenurile trebuiau să pornească, evreii nu se aflau în ele. Ultimul care a intervenit direct la maresal pentru a împiedica la 10 octombrie al doilea ordin de deportare, a fost ministrul poliției temutul Pîky Vasiliu. În cercurile evrești era considerat ca un teribil antisemit, însă serviciul de spionaj german raporta că are o tîltoare evreică și că întreține legături cu conducătorii evrei fiind corupt.⁹³

În pofida acceptării planului de deportare, evreii din Transilvania de sud nu au fost deportați deși planul nu a fost anulat complet. Presiunile germane au continuat și românii au adoptat vechea tactică a tergiversărilor a amînarilor născându-se note germane sau dînd răspunsuri că nu aveau legătură cu întrebările. La 26 noiembrie 1942, Richter afla despre hotărîrea maresalului Antonescu în privința deportărilor. "Evacuarea din Transilvania a fost numai (sublinierea în original) studiată. Punerea în aplicare va fi amînată. Ea va fi reînscăpută numai cînd va veni momentul potrivit. Pînă atunci va fi pregătită în cele mai mici măsuri de ministrul de interne pe baza indicațiilor domnului Mihai Antonescu".⁹⁴

Este interesant de menționat că Lecca, agentul dublu n-a fost informat la timp de schimbările petrecute în cercurile înalte românești și el continua să susțină în corespondența sa, că în "planul României este de a deporta toți evreii inutili în lagărele din Polonia". La fel și un alt organism cu strînse legături cu ambasada germană nu a fost informat: subsecretariatul de Stat pentru romanizare care continua să facă planuri privind "descongestionarea capitalei de evrei".⁹⁵

C O N C L U Z I I

Regimul antonescian a comis la inceputul guvernarii sale numeroase crime si fara delegi. impotriva populatiei evreesti din Romania. Mostenitor al guvernului legionar a crezut ca implineste aspiratiile poporului roman daca continua politica de ura, jaf, legislatie antisemita si persecutii. Prin aceasta s-a apropiat din punct de vedere ideologic de Germania nazista care vedea in Romania nu numai un partener in razboiul anti-sovietic dar si un aliat pe plan ideologic. Desi pare de necrezut pentru istorici neevrei trebuie subliniat ca "problema evreeasca" adica planul de exterminare totala a populatiei evreesti de pe continent a fost cea mai mare idee fixa a regimului nazist careia i-a acordat prioritate chiar fata de alte probleme mult mai importante. Germania n-a intimpinat vreo rezistenta serioasa in aplicarea planurilor sale criminale fata de poporul evreu in tarile cucerite. Romania prezenta un caz aparte. Masurile contra evreilor din Regat si din Transilvania de sud, crimele comise contra evreilor din Basarabia si Bucovina au creat la Berlin impresia ca Romania va putea servi drept cobai pentru aplicarea solutiei finale in tarile considerate ca aliata. Deaceea problema salvarii evreilor din Transilvania de sud si Banat trebuie privita prin prisma gradului de independenta de care s-a bucurat Romania in timpul razboiului. Presiunile germane s-au produs intr-un moment extrem de dureros pentru poporul roman. Antrenat intr-un razboi care devenise nedrept, s-a vazut prins cu forte care constituiau opusul idealurilor in care au crezut generatii de romani. Opozitia fata de regimul lui Antonescu constituia deci nu numai o grupare anti-guvernamentala ci o alta conceptie de viata cu principii morale diferite. Pe de alta parte alianta cu Germania nu a rezolvat principala problema a Statului Roman - eliberarea Transilvaniei de nord de sub ocupatia maghiara. Conflictul romano-maghiar cultivat cu grija la Berlin a absorbit intreaga atentie a cercurilor conducatoare care nu s-au putut impaca cu gindul pierderii acestui teritoriu romanesc.

Conflictul cu Ungaria a scos in evidenta izolarea Romaniei si a avut xx repercusiuni adinci asupra intelectualitatii romanesti. Poporul roman a suferit in parte de clasificarile rasiale ale teoreticienilor nazisti putind astfel intelege mai bine suferintele altor popoare

si in special ale poporului evreu.

Germania nazista s-a inselat crezind ca antisemitismul roman este identic cu cel german. Antisemitismul roman era se baza pe considerente de ordin economic, religios, cultural, insa ii erau straine notiunile rasiste germane care considerau pe evrei ca "suboameni" care trebuie exterminati. Problema deportarii evreilor din Transilvania si Banat poate fi considerata ca o prima ciocnire serioasa intre planurile guvernului nazist si ~~impotrivirea~~ ^{impotrivirea} unui popor mic. Daca consideram Stalingradul ca eveniment hotaritor in istoria celui de al doilea razboi mondial, moment care marcheaza inceputul sfirsitului dominatiei naziste in Europa, atunci refuzul guvernului roman de a-si preda evreii poate fi considerat ca ^{un act} ~~prima~~ mare act de rezistenta din Europa intr-un moment in care Germania se afla in culmea puterii sale, fortele aliate pierdusera orice cap de pod in Europa sau in Africa de nord si nu se intrevea sfirsitul razboiului.

In aceste momente serioase pentru soarta unei colectivitati evreesti, Conducerea Evreiasca din Romania a stiut sa mobilizeze cele mai largi cercuri ale intelectualitatii spirituale si religioase ale poporului roman, pentru o cauza care nu putea decit sa aduca neazuri Romaniei confruntind-o cu prima putere a Europei din acele timpuri. Soarta popoarelor vecine ale Romaniei era binecunoscuta romanilor. Meritul Conducerii Evreesti este ca a stiut sa transforme o problema proprie intr-una national-romaneasca atragind atentia guvernului ca acceptarea planurilor germane constituie renuntarea la independenta tarii atit cit exista in acel moment.

In lunile dinaintea bataliei de la Stalingrad nu ~~sunt~~ cunoscute multe actiuni de protest si de participare la o campanie pentru salvarea unui popor prigonit ca cel evreu in nici o alta tara din Europa. Pe acest fond continuarea razboiului anti-sovietic alaturi de Germania poate fi inteleasa si ca un tribut de singe si ^{curaj} ~~valori~~ pe care poporul roman, nu pentru prima oara in istoria sa, a fost nevoit sa-l plateasca pentru a-si pastra fiinta nationala.

*Salvarea evreilor din Transilvania a lui a constituit o manifestare de
neputinta in vederea Germaniei naziste intr-un moment extrem de greu dificil
pentru fortele democratice*

1. Timpul, 30 septembrie 1940.
2. YVA. P-6 vol.47 pp.75-77. Devant l'epreuve. Ma premiere audience chez le General.
3. De remarcat ca Ion Antonescu traia inca sub impresia esecul guvernului Goga-Cuza nevoit sa demisioneze dupa o guvernare de circa 43 de zile. Antonescu considera ca evreii romani si straini au fost principalii vinovati de caderea guvernului.
4. Timpul 30 septembrie 1940.
Intr-o scrisoare adresata sefului partidului national liberal Bratianu la inceputul lunii aprilie 1941 Antonescu justifica din nou politica sa externa aratind ca a facut "tot ce omeneste a fost posibil ca sa salveze Romania si pe plan politic si pe plan economic".
A.Simion : Preliminarii politico-diplomatice ale insurectiei romane din august 1944, editura Dacia Cluj-Napoca 1979 pagina 200.
5. Scrisoare adresata lui C.I.C. Bratianu probabil in august 1943 arhiva Statului Bucuresti, fondul Presedintia Consiliului de Ministri, dosarul nr. 319/1941, filele 83 - 117. A Simion, Preliminarii.... pagina 318.
6. "Timpul" 11 decembrie 1940.
- 6.a. Jean Ancel, Documents Doc.nr.51 pagina 101 volumul 2.
7. Primaria Municipiului Bucuresti in fruntea careia se afla generalul Modrianu a ordonat Unirii comunitatilor evreesti in ordinul nr. 17814/31/3/1941 deshumarea unui numar de zece evrei inmormintati in cimitirele crestine ortodoxe, printre care si osemintele lui Constantin Dobrogeanu-Gherea. YVA Rumanian Collection O11/49.
8. Hagen Walter (Hottl), Die Geheime Front, Europa-Verlag, Zurich 1950 s.289
Gheorghe Ion, Rumaniens Weg zum Satellitenstaat, Heidelberg 1952 s.115.
9. Panaitescu P.P. "Pentru ce", Cuvintul 24 ianuarie 1941.
10. Monitorul Oficial nr.102, Mai 1941.
11. YVA. Microfilm nr.JM./3102.
12. Cuvintul folosit in original de Richter "Aussiedlung" este voit confuz. Terminologia camuflata nazista se folosea de un numar de cuvinte si in sensul de deportare. Astfel plan german de deportare a evreilor romani spre lagarul de exterminare Belsecz in Polonia ocupata poarta titlul de "Aussiedlung" si este semnat de acelasi Richter.
13. Der Prozess gegen die Hauptkriegsverbrecher vor dem Internationalen Militargerichtshof Nurenberg" Bd.XIV, S.302, Dokument 212-PS.
14. Idem vezi deasemenea

- Jean Ancel, Documents vol.II p.407
15. Universul 14 iunie 1941.
16. Doctor I.Colesco. La population de religion mosaïque en Roumanie, Etude Statistique, Bucuresti 1912.
17. Universul, 15 iunie 1941.
18. YVA, P-6 vol.18.
19. Programul electoral al Ligii apararii national-crestine din mai 1930 prevedea la punctul F."Scoaterea jidanilor din comunele rurale".
Jean Ancel, Documents vol.1 p.118.
20. Universul, 14 februarie 1943
Deschiderea ciclului de conferinte "Germania de azi" Paul Schmidt era ministru director de presa in ministerul afacerilor straine de la Berlin.
21. Adolf Hitler, Libres propos.Flammarion 1954,p.64.
22. Idem, p.177.
23. Ion Al.Bratescu-Voinesti : scrisoare deschisa domnului conte Gabor Kennedy. "Porunca Vremii" 6.3.1943
"Colegul meu de Academie profesorul Sextil Puscariu mi-a adus la cunostinta ca conationali de a-i duminale atasati pe linga Institutul de cultura Germano-Ungara, duc la Berlin o campanie de ponegrire a noastra tratindu-ne tot de tigani".
24. Adolf Hilter, Libres propos.p.152
Despre tensiunea dintre Romania si Ungaria si dorinta de a elibera Transilvania de nord vezi
General maior Ilie Ceausescu: Atitudinea si activitatea Marelui Stat Major roman in perioada septembrie 1940-23 august 1944.....
in : "Din istoria militara a poporului roman, editura militara vol.5-6, Bucuresti 1979, p.217-220.
25. Datele privind situatia evreilor in toamna 1941 in Jean Ancel: Documents vol. 3 pp.160, 197, 199, 200, 208, 209, 215, 241.
26. YVA. N.G. 3989.
27. YVA. P-6 vol. 18
28. Jean Ancel Documents p.276.
29. YVA. P-6/70, 21, 17.
30. P-6/70; Jean Ancel Documents vol.III p.279.
31. YVA. 011/87: Jean Ancel Documents vol.III p.334.
32. I.P.Frundenu: Marele rechizitoriu, "Porunca Vremii" 29 octombrie 1941.

33. Idem "Lichidati domnilor", "Porunca Vremii", 11 noiembrie 1941.
34. "Cuvintul" 3 noiembrie 1941.
35. Raportul ambasadorului Franklin Mott Gunther catre Departamentul de Stat, 4 noiembrie 1941, YVA. vol.87 al Jean Ancel Documents vol.III p.335.
36. Idem, raport 15 noiembrie 1941.
37. Idem, raport 4 noiembrie 1941.
38. DJ - Gelder fur juidische Hetzer. Berliner Borsen Zeitung, 14/10/1941.
39. Depesă a ministrului Truelle catre ministerul de externe 28/10/1941 Jean Ancel Documents vol.III, p.299.
40. "Ghetouri la Bug", "Opinia Capitalei" 15 noiembrie 1941.
41. Raportul ambasadorului Franklin ... 4/11/1941.
42. Idem, telegrama 15 noiembrie 1941.
43. Idem,
44. YVA. P-6 vol.17, 70.
45. YVA. O-11 vol.4
Jean Ancel Documents vol.3 doc.325 p.522.
46. YVA. Arhiva ministerului de externe german. Microfilm JM/2215.
47. Idem.
48. Astfel de rapoarte pot fi gasite in arhivele ministerului de externe Yad Vashem.
49. Roumania up.to. december 1943
Jewish Affairs - Jewish Institutions, etc. Personalities of the Centrala Evreilor, 17/1/1944.
Dati de schema ale serviciului de spionaj britanic sediul Haifa Arhion Bahagana, Tel-Aviv, 16/47 (Arhiva ministerului apararii al Israelului.
50. YVA. P-6 vol.49
51. Note din 16.1.1942. Unul dintre informatori raporteaza ca Filderman sustine ca ar fi primit asigurari din partea unor cercuri inalte ca nu i se va intimpla nimic si se va bucura si mai departe de intreaga incredere a conducatorilor tarii. YVA.Microfilm JM/2215.
52. Idem
53. YVA. Idem
54. Jean Ancel Documents vol.III doc.316, p.484-495
55. YVA, JM/2215.
56. YVA. N.G. 3990.
57. Raul Hilberg, "The Destruction of European Jews, Chicago 1961.
58. YVA. NQ 3559 vezi si Jean Ancel Documents vol.IV, p.70.

59. YVA. NG. 3559, NG 3985.
60. Police d'Israel: Adolf Eichman. Tonbandskription und Maschine, s.1768-1773.
61. YVA. German Foreign Ministry Archives. K. 212612-3.
62. YVA. Police d'Israel ... 2 2217.
63. YVA. P-6 vol.50
64. YVA. ~~P-6/50~~ Arhiva Posner P-12/65
Ambele planuri au fost descoperite de autor.
65. Despre Lecca vezi: Tribunalul Poporului. Acuzator public Cabinetul XI. Act de acuzare. Arhiva Carp vol.6.
66. Rumanien wird judenrein.
67. Pinkas Hakehilot - Rumania vol.I, Yad Vashem, Jerusalem 1969 v.introducerea (in ebraica).
68. YVA. P-6 vol.75
69. YVA. P-6/17,18,19.
70. Idem.
71. YVA. N.G. 2586
72. ~~P-6/50~~ Jean Ancel, Documents vol.III, p.474.
73. YVA. P-6 vol.50 si Jean Ancel Documents vol.III, p.507-512, 516-519, 529-530, 546-548.
74. YVA. P-6 idem
75. Idem
76. Idem
77. Idem
78. YVA. P-6 vol.75
79. Jean Ancel Documents vol.IV, p.70-71.
80. Despre activitatea Sfatului Evreesc: a. inregistrarea facuta de autor cu sef rabinul doctor A.Safran, 25/4/1983 (in ebraica) si Pinkas Hakehilot, introducere.
81. Doua marturii - scrisori ale lui Aureliu Weiss in YAJV O-33.
82. Raportul lui Richter privind activitatea lui Maniu si altor fruntasi ardeleni impotriva deportarii evreilor, 1 septembrie 1942, Stimmungsbericht zur Frage der Aussielung der Juden aus Siebenbürgen und dem Banat, Jean Ancel vol.IV p.152-155.
83. YVA. P-6 vol.75.
84. Idem, vezi Jean Ancel Documents vol.IV, p.113-114.
85. YVA. P-6/75.
86. Idem

87. Idem.
88. Jean Ancel Documents vol.IV, p.346-347.
89. YVA. Marturia lui Safran data politiei israeliene in procesul Eihman, 10/1/1961. TR-11 politia israeliana Doc.568.
90. YVA. P-6 vol.75
91. Jean Ancel Documents vol.IV p.314-315
Richter raporta 30 octombrie 1942: "Regina Mama a spus Regelui ca este o rusine ceea ce se face in tara asta cu oameni si ca ea nu mai poate suporta o astfel de situatie, cu atat mai mult cu cit Regele este fiul ei si numele lui in istoria Romaniei ar putea sa ramina legat de crimele contra evreilor, astfel incit domnia sa sa fie numita, cea a lui "Mihai cel groaznic".
92. Arhiva Carp, Tel-Aviv, vol.9.
93. Nota a lui Richter de la 1 septembrie 1942. Jean Ancel Documents vol.IV. Documents 78 p.145.
94. Idem, p.168. Richter nota la 11/9/1942 : "A incercat sa intervina la maresal (la 7/9/1942) impotriva deportarii evreilor. Maresalul i-a declarat ca interventia sa este in zadar si ca evreii trebuie sa plece. Vasiliu a fost asa de infuriat de discutia cu maresalul incit duminica n-a primit pe nimeni".
95. Jean Ancel Documents vol.IV.
96. Idem,
97. Subsecretariatul al romanizarii, colonizarii si inventarului. Referat de la 29 septembrie 1942 in care propune diferite solutii in ceea ce priveste construirea si finantarea locuintelor....
"Expulzarea celor citeva sute de mii de evrei care au fost gasiti inutili tarii dintre care numai in capitala sint circa 100000, fapt ce ar rezolva aceasta problema pentru mai multi ani".
Jean Ancel Documents vol.III, doc.138, p.276-278.

14. (Adaus) ~~rezultatele~~ Raportul observatorului german la recesamintul din 1941 au fost publicate in Romania si in Germania.
- a. Analele Institutului statistic al Romanie vol.1, Bucuresti 1942
Bayern Allgemeine Statistisches Archiv, Prof.F. Burgdorfer. Die rumanische Volkzahlung 1941.